

Tlf.: 39 15 52 00
koebenhavn@bdo.dk
www.bdo.dk

BDO Statsautoriseret revisionsaktieselskab
Havneholmen 29
DK-1561 København V
CVR-nr. 20 22 26 70

FONDEN SAGNLANDET LEJRE, HISTORISK-ARKÆOLOGISK FORSKNINGS- OG FORMIDLINGSCENTER
SLANGEALLEEN 2, LEJRE, 4320 LEJRE
ÅRSRAPPORT
1. JANUAR - 31. DECEMBER 2019

Årsrapporten er fremlagt og godkendt af
bestyrelsen på fondens årsmøde,
den 13. marts 2020

Flemming Damgaard Larsen

INDHOLDSFORTEGNELSE

	Side
Fondsoplysninger	
Fondsoplysninger.....	3
Erklæringer	
Ledelsespåtegning.....	4
Den uafhængige revisors revisionspåtegning.....	5-6
Ledelsesberetning	
Ledelsesberetning.....	7-35
Årsregnskab 1. januar - 31. december	
Resultatopgørelse.....	36
Balance.....	37-38
Noter.....	39-42
Anvendt regnskabspraksis.....	43-45

FONDSOPLYSNINGER

Fonden	FONDEN SAGNLANDET LEJRE, HISTORISK-ARKÆOLOGISK FORSKNINGS- OG FORMIDLINGSCENTER Slangealleen 2 Lejre 4320 Lejre CVR-nr.: 33 24 72 57 Stiftet: 30. september 1964 Hjemsted: Lejre Regnskabsår: 1. januar - 31. december
Bestyrelse	Kristian Kristiansen, formand Flemming Damgaard Larsen, næstformand Carsten Rasmussen Asger Høeg Søren Kähler Peter Skak-Iversen Morten Meldgaard Christine Edda Antorini Dorte Lilly Kiilerich
Direktion	Lars Holten
Revision	BDO Statsautoriseret revisionsaktieselskab Havneholmen 29 1561 København V
Pengeinstitut	Nordea Bank Algade 16 4000 Roskilde Danske Bank Stændertorvet 5 4000 Roskilde
Generalforsamling	Årsmøde afholdes 25. marts 2019 på fondens adresse.

LEDELSESPÅTEGNING

Bestyrelsen og direktionen har dags dato behandlet og godkendt årsrapporten for regnskabsåret 1. januar - 31. december 2019 for FONDEN SAGNLANDET LEJRE, HISTORISK-ARKÆOLOGISK FORSKNINGS- OG FORMIDLINGSCENTER.

Årsrapporten aflægges i overensstemmelse med årsregnskabsloven.

Det er vores opfattelse, at årsregnskabet giver et retvisende billede af fondens aktiver, passiver og finansielle stilling pr. 31. december 2019 samt af resultatet af fondens aktiviteter for regnskabsåret 1. januar - 31. december 2019.

Ledelsesberetningen indeholder efter vores opfattelse en retvisende redegørelse for de forhold, beretningen omhandler.

Årsrapporten indstilles til generalforsamlingens godkendelse.

Lejre, den 13. marts 2020

Direktion:

_____
Lars Holten

Bestyrelse:

_____
Kristian Kristiansen
Formand

_____
Flemming Damgaard Larsen
Næstformand

_____
Carsten Rasmussen

_____
Asger Høeg

_____
Søren Kähler

_____
Peter Skak-Iversen

_____
Morten Meldgaard

_____
Christine Edda Antorini

_____
Dorte Lilly Kiilerich

DEN UAFHÆNGIGE REVISORS REVISIONSPÅTEGNING

Til ledelsen i FONDEN SAGNLANDET LEJRE, HISTORISK-ARKÆOLOGISK FORSKNINGS- OG FORMIDLINGSCENTER

Konklusion

Vi har revideret årsregnskabet for FONDEN SAGNLANDET LEJRE, HISTORISK-ARKÆOLOGISK FORSKNINGS- OG FORMIDLINGSCENTER for regnskabsåret 1. januar - 31. december 2019, der omfatter resultatopgørelse, balance, noter og anvendt regnskabspraksis. Årsregnskabet udarbejdes efter årsregnskabsloven.

Det er vores opfattelse, at årsregnskabet giver et retvisende billede af fondens aktiver, passiver og finansielle stilling pr. 31. december 2019 samt af resultatet af fondens aktiviteter for regnskabsåret 1. januar - 31. december 2019 i overensstemmelse med årsregnskabsloven.

Grundlag for konklusion

Vi har udført vores revision i overensstemmelse med internationale standarder om revision og de yderligere krav, der er gældende i Danmark. Vores ansvar ifølge disse standarder og krav er nærmere beskrevet i revisionspåtegningens afsnit "Revisors ansvar for revisionen af årsregnskabet". Vi er uafhængige af fonden i overensstemmelse med internationale etiske regler for revisorer (IESBA's Etiske regler) og de yderligere krav, der er gældende i Danmark, ligesom vi har opfyldt vores øvrige etiske forpligtelser i henhold til disse regler og krav. Det er vores opfattelse, at det opnåede revisionsbevis er tilstrækkeligt og egnet som grundlag for vores konklusion.

Ledelsens ansvar for årsregnskabet

Ledelsen har ansvaret for udarbejdelsen af et årsregnskab, der giver et retvisende billede i overensstemmelse med årsregnskabsloven. Ledelsen har endvidere ansvaret for den interne kontrol, som ledelsen anser nødvendig for at udarbejde et årsregnskab uden væsentlig fejlinformation, uanset om denne skyldes besvigelser eller fejl.

Ved udarbejdelsen af årsregnskabet er ledelsen ansvarlig for at vurdere fondens evne til at fortsætte driften; at oplyse om forhold vedrørende fortsat drift, hvor dette er relevant; samt at udarbejde årsregnskabet på grundlag af regnskabsprincippet om fortsat drift, medmindre ledelsen enten har til hensigt at likvidere fonden, indstille driften eller ikke har andet realistisk alternativ end at gøre dette.

Revisors ansvar for revisionen af årsregnskabet

Vores mål er at opnå høj grad af sikkerhed for, om årsregnskabet som helhed er uden væsentlig fejlinformation, uanset om denne skyldes besvigelser eller fejl, og at afgive en revisionspåtegning med en konklusion. Høj grad af sikkerhed er et højt niveau af sikkerhed, men er ikke en garanti for, at en revision, der udføres i overensstemmelse med internationale standarder om revision og de yderligere krav, der er gældende i Danmark, altid vil afdække væsentlig fejlinformation, når sådan findes. Fejlinformationer kan opstå som følge af besvigelser eller fejl og kan betragtes som væsentlige, hvis det med rimelighed kan forventes, at de enkeltvis eller samlet har indflydelse på de økonomiske beslutninger, som regnskabsbrugere træffer på grundlag af årsregnskabet.

Som led i en revision, der udføres i overensstemmelse med internationale standarder om revision og de yderligere krav, der er gældende i Danmark, foretager vi faglige vurderinger og opretholder professionel skepsis under revisionen. Herudover:

- Identificerer og vurderer vi risikoen for væsentlig fejlinformation i årsregnskabet, uanset om denne skyldes besvigelser eller fejl, udformer og udfører revisionshandlinger som reaktion på disse risici samt opnår revisionsbevis, der er tilstrækkeligt og egnet til at danne grundlag for vores konklusion. Risikoen for ikke at opdage væsentlig fejlinformation forårsaget af besvigelser er højere end ved væsentlig fejlinformation forårsaget af fejl, idet besvigelser kan omfatte sammensværgelser, dokumentfalsk, bevidste udeladelser, vildledning eller tilsidesættelse af intern kontrol.
- Opnår vi forståelse af den interne kontrol med relevans for revisionen for at kunne udforme revisionshandlinger, der er passende efter omstændighederne, men ikke for at kunne udtrykke en konklusion om effektiviteten af fondens interne kontrol.

DEN UAFHÆNGIGE REVISORS REVISIONSPÅTEGNING

- Tager vi stilling til, om den regnskabspraksis, som er anvendt af ledelsen, er passende, samt om de regnskabsmæssige skøn og tilknyttede oplysninger, som ledelsen har udarbejdet, er rimelige.
- Konkluderer vi, om ledelsens udarbejdelse af årsregnskabet på grundlag af regnskabsprincippet om fortsat drift er passende, samt om der på grundlag af det opnåede revisionsbevis er væsentlig usikkerhed forbundet med begivenheder eller forhold, der kan skabe betydelig tvivl om fondens evne til at fortsætte driften. Hvis vi konkluderer, at der er en væsentlig usikkerhed, skal vi i vores revisionspåtegning gøre opmærksom på oplysninger herom i årsregnskabet eller, hvis sådanne oplysninger ikke er tilstrækkelige, modificere vores konklusion. Vores konklusioner er baseret på det revisionsbevis, der er opnået frem til datoen for vores revisionspåtegning. Fremtidige begivenheder eller forhold kan dog medføre, at fonden ikke længere kan fortsætte driften.
- Tager vi stilling til den samlede præsentation, struktur og indhold af årsregnskabet, herunder noteoplysningerne, samt om årsregnskabet afspejler de underliggende transaktioner og begivenheder på en sådan måde, at der gives et retvisende billede heraf.

Vi kommunikerer med ledelsen om blandt andet det planlagte omfang og den tidsmæssige placering af revisionen samt betydelige revisionsmæssige observationer, herunder eventuelle betydelige mangler i intern kontrol, som vi identificerer under revisionen.

Udtalelse om ledelsesberetningen

Ledelsen er ansvarlig for ledelsesberetningen.

Vores konklusion om årsregnskabet omfatter ikke ledelsesberetningen, og vi udtrykker ingen form for konklusion med sikkerhed om ledelsesberetningen.

I tilknytning til vores revision af årsregnskabet er det vores ansvar at læse ledelsesberetningen og i den forbindelse overveje, om ledelsesberetningen er væsentligt inkonsistent med årsregnskabet eller vores viden opnået ved revisionen eller på anden måde synes at indeholde væsentlig fejlinformation.

Vores ansvar er derudover at overveje, om ledelsesberetningen indeholder krævede oplysninger i henhold til årsregnskabsloven.

Baseret på det udførte arbejde er det vores opfattelse, at ledelsesberetningen er i overensstemmelse med årsregnskabet og er udarbejdet i overensstemmelse med årsregnskabslovens krav. Vi har ikke fundet væsentlig fejlinformation i ledelsesberetningen.

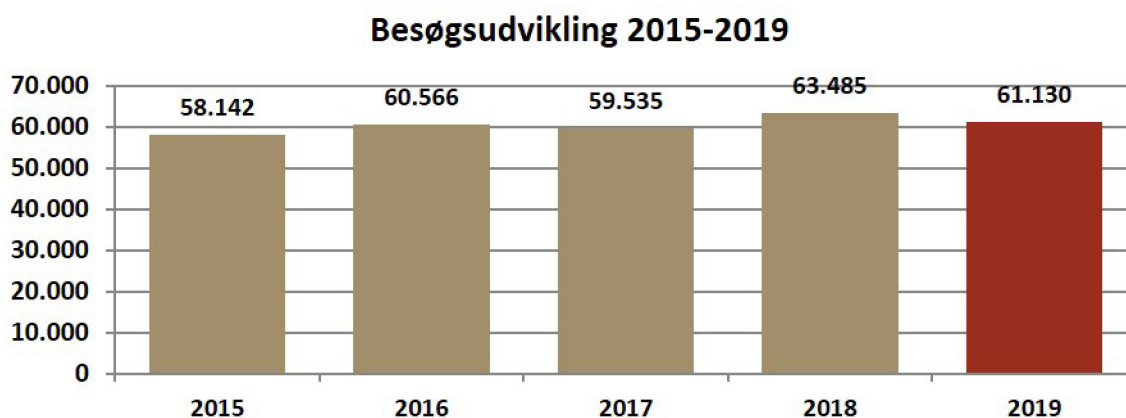
København, den 13. marts 2020

BDO Statsautoriseret revisionsaktieselskab
CVR-nr. 20 22 26 70

Peter Rasborg
Statsautoriseret revisor
MNE-nr. mne16537

LEDELSESBERETNING

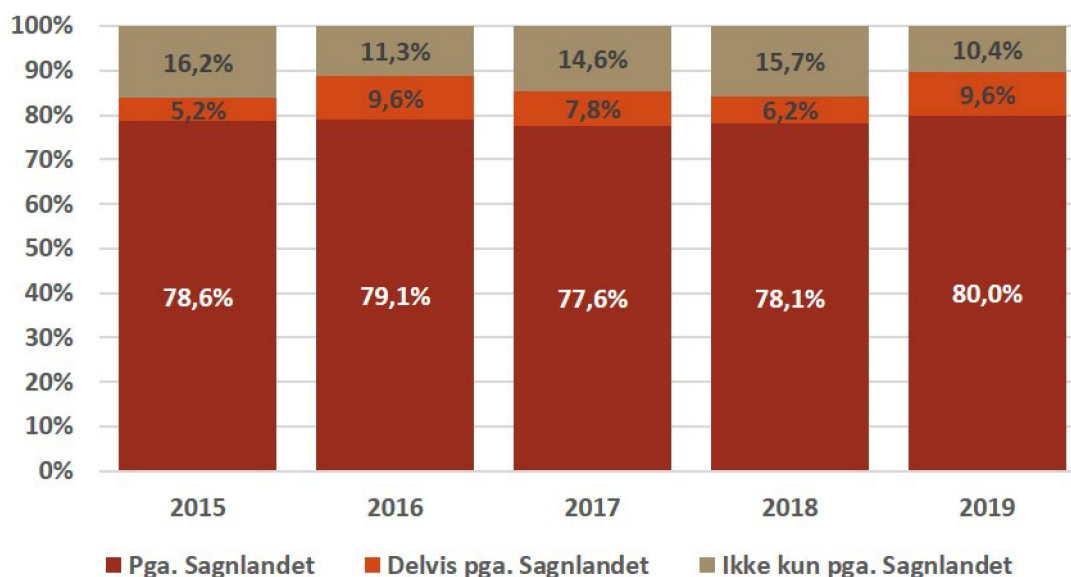
Besøgstal

I 2019 modtog Sagnlandet Lejre i alt 61.130 besøg. Det er en tilbagegang på 3,7% (-2.355 besøg) i forhold til året før. Tilbagegangen skyldes primært fald i besøgende familier/turister til de tre juleweekender i advent, hvor Sagnlandet Lejre efter tre års markant fremgang valgte at indføre en symbolsk entre på 25 kr. Det blev dels gjort for at øge bemanning og dels for at sikre indtjening, da seneste års besøgsfremgang betød lavere omsætning pr gæst pga. kødannelse. I alt 2.361 gæster besøgte Sagnlandets juleåbent i 2019 mod 6.646 gæster i 2018. Trods gæstefaldet til jul var juleomsætningen næsten uændret, da salg pr. gæst blev øget med en faktor 2,5 som følge af mindre kø ved julegavekøb og betalingsaktiviteter i de mange juleværksteder. En særdeles vådt efterår - det 7'de vådeste i DMIs vejrhistorie - gav nedgang i besøgstal i september og i efterårsferien i oktober. Til gengæld bød en solrig påske og en fin juli på besøgsfremgang.

Den samlede besøgsudvikling indenfor Sagnlandets hovedmålgrupper i 2019 i forhold til 2018 ser således ud: Turist/familiebesøg 43.426 i 2019 mod 45.229 i 2018 (-4,0 %). Skole/Institutionsbesøg 16.626 i 2019 mod 16.988 i 2018 (-2,1 %). Erhvervsturismebesøg 1.078 i 2019 mod 1.379 i 2018 (-21,8 %). Sidstnævnte tilbagegang var forventelig idet Sagnlandet Lejre pga. nybyggeri og renovering havde begrænset alle aktiviteter for firmaer til rundvisninger alene. Teambuilding og udlejning af mødefaciliteter var lukket ned.

Sagnlandet Lejres attraktionskraft 2019
Hvorfor besøger I Lejre-området?

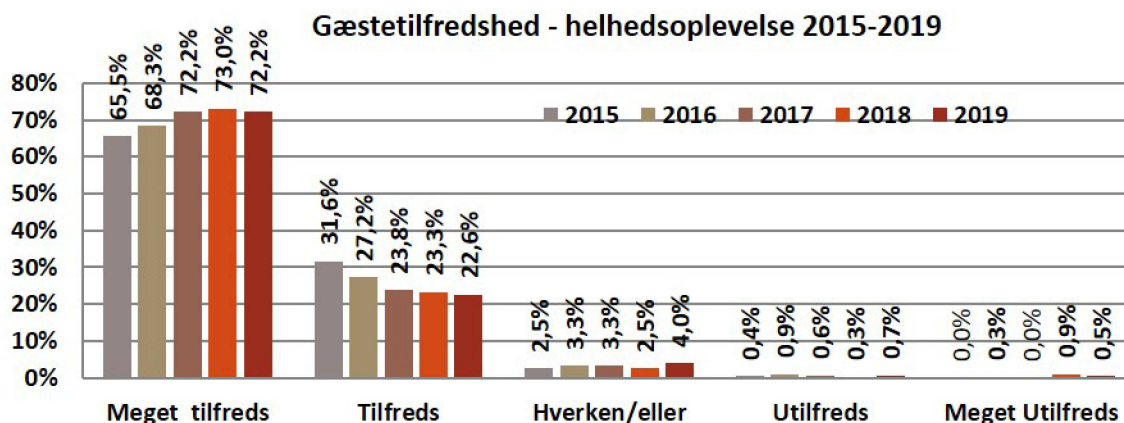
LEDELSESBERETNING

Besøgstal (fortsat)

Af samlet besøgstal udgjorde 92,5% (56.513) danske og 7,6% (4.617) udenlandske besøg. Til sammenligning var fordelingen danske/udenlandske besøg i 2018 henholdsvis 92,7% (58.837) danske og 7,3% (4.648) udenlandske besøg. Det er, som i resten af Danmark, tyskerne, der tegner sig for størst andel af Sagnlandets udenlandske besøgende med 25,9%. Herefter Frankrig med 11,4% og på 3'ede pladsen USA/Canada med 11,2% fulgt af Belgien med 7,8% og Holland med 7,3%. Herefter besøgende fra Spanien, England og Italien, der udgjorde mellem 4-7%. Over 26 forskellige nationer besøgte Sagnlandet i 2019.

Gæsternes tilfredshed

Sagnlandet måler hvert år gæsternes tilfredshed med besøg, personalets service, faglige viden, initiativ til dialog mv. ud fra en fast spørgeramme for at følge udvikling og evt. tilpasse aktiviteter på baggrund af gæsternes udsagn. Det sker via daglige spørgeskemaanalyser. Gæsterne kan kvalitativt udtrykke deres tilfredshed på en skala fra 1 - 5, hvor 1 repræsenterer "Meget tilfreds" og 5 "Meget utilfreds". Desuden analyseres hvorfor og hvorfra gæsterne kommer, om de overnatter i området mv. Analyserne bidrager til at optimere og fokusere Sagnlandets service og markedsføringsindsats.

Gæsternes tilfredshed med helhedsoplevelsen er fortsat stabil og på højt niveau. I 2019 er 94,9% "Tilfreds" eller "Godt tilfreds" med helhedsoplevelsen af besøget. I 2018 var tallene 96,3% "Tilfreds" eller "Godt tilfreds". Det beskedne fald skyldes formentlig de store ombygningsprojektor i det mest populære børnefamilieområde "Båldalen", der først blev færdiggjort til højsæson 1/7 2019. Hertil kom lukning af visse publikumsveje pga. det store kongehalsbyggeri, der afsluttes i 2020. Omvendt var kun 1,2% "Utilfreds"/"Meget utilfreds" med helhedsoplevelsen af et besøg, hvilket er samme niveau som i 2018.

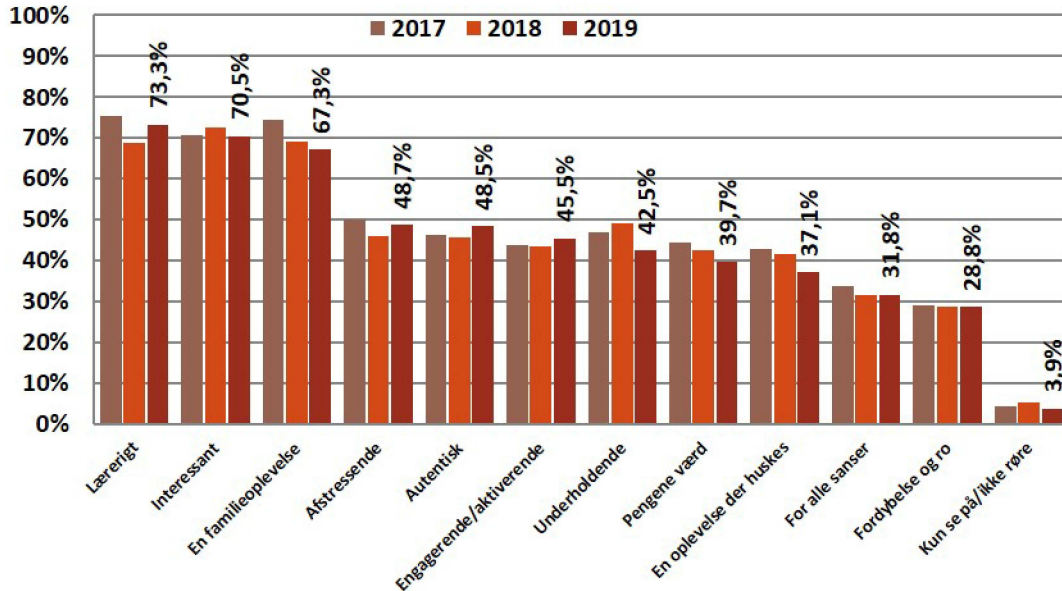
Gæsterne karakteriserer deres oplevelse og udbytte af besøget ved at tage stilling til en række udsagn og vælge et eller flere, som de synes passer bedst. Som videnspædagogisk aktivitetscenter med driftstilskud fra Undervisningsministeriet er det glædeligt, at de tre udsagn "Lærerigt", "Interessant" og "En familieoplevelse" fortsat ligger sikkert i top 3 blandt de 12 udsagn, som gæsterne kan vælge mellem. Knap 3/4 af alle gæster finder disse tre udsagn kendetegnende for netop deres oplevelser i Sagnlandet Lejre.

LEDELSESBERETNING

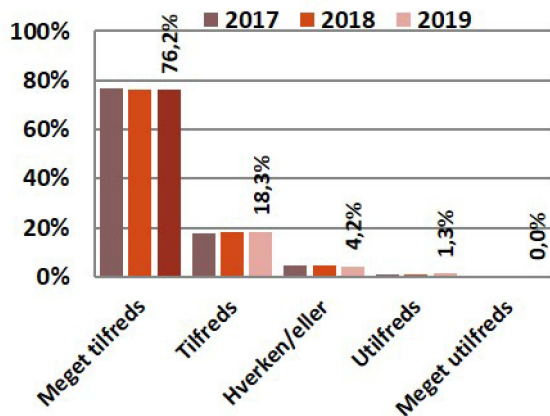
Gæsternes tilfredshed (fortsat)

Gæsternes karakteristik af oplevelsen 2017-2019

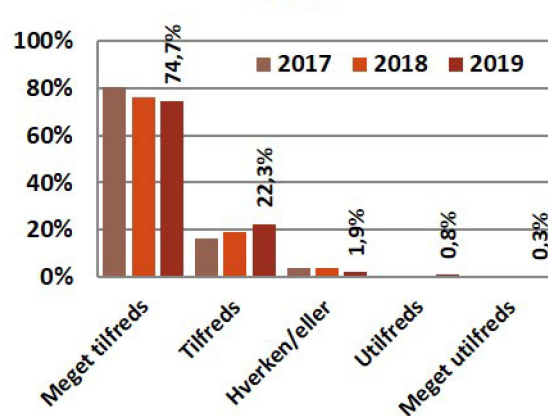

Sagnlandet Lejre er en sæsonarbejdsplads med mange studerende fra universiteternes museumsfaglige uddannelser og professionshøjskolernes lærer- og formidleruddannelser, hvortil kommer unge med håndværksmæssig baggrund. Derfor har Sagnlandet løbende personaleudskiftning. Som led i kvalitetssikring af formidling og undervisning gennemfører Sagnlandet hvert år et større introforløb for såvel nye som gamle formidlingsinstruktører som optakt til den ny sæson.

Tilfredshed: Personalets initiativ til dialog

Tilfredshed: Personalets faglige viden

I 2019 bestod formidlingskorpset af 25 formidlingsinstruktører med forskellig baggrundsviden, uddannelser og kunnen, heraf var 11 nyansatte. Kompetenceforløbet er med til i bogstaveligt forstand at klæde de nye formidlere på til de kommende opgaver. Omdrejningspunkt i kompetenceforløbet er "Det gode eksempel" i både undervisning og formidling. I 2019 tog kompetenceforløbet afsæt i undervisningsforløb i 1800-tals husmandsmiljøet "Krikkebjerg huse". Her fik Sagnlandets nye formidlere indsigt i et velstruktureret skoletjenesteforløb, et læringsrum, dialogbaseret undervisning, den gode service, et øjeblik i dragt og rolle, historisk værkstedsarbejde og den gode fortælling samtidig med, at de blev sat i arbejde med fortidens gøremål. Bl.a. skulle de selv indtage elevens rolle. Alt dette skabte forhåndsviden hos de nye formidlingsinstruktører, der sidenhen kunne sættes i spil, uddybes, forklares og forstås gennem opfølgende forløb i form af teoretiske oplæg om formidling og undervisning.

LEDELSESBERETNING

Gæsternes tilfredshed (fortsat)

I forhold til de erfarne formidlere fra tidligere sæsoner, blev der i 2019 igangsat en proces i forbindelse med genansættelse. Her tilvejebragte udviklings samtaler gensidig afklaring om årets forventninger og rammer for at sikre yderligere dygtiggørelse af erfarne kollegaer, hvis erfaringer, gejst og gode eksempler er vigtigt i oplæringen af de helt nye formidlingskollegaer.

Et fælles personale dag for samtlige ansatte gav kendskab og indsigt i Sagnlandet Lejre som institution ved: at møde direktøren for at høre om arbejdspladsens mission og visioner, at blive bekendt med de forskellige miljøer og afdelinger, at blive mødt med god formidling, imødekommenhed og god service og ikke mindst at lære hinanden at kende som kollega. Alt sammen indsatser der bidrager til sikre gode relationer til arbejdspladsen og for at skabe medejerskab og arbejdsglæde. Alle nyansatte har desuden modtaget førstehjælpskursus via Sagnlandets faste Falck abonnement.

Daglige briefinger før og efter undervisning har udover forårets store kompetenceudviklingsforløb skærpet den pædagogiske praksis og opmærksomhed hos alle formidlingsinstruktører. Følordinger blev også i 2019 sat i værk for at nye formidlere først kunne observere og efterfølgende selv afprøve og gennemføre egen undervisning og formidling med en erfaren mentor ved sin side. Følordingen blev udvidet til at omfatte bagvagsordningen. Den består af en "stående standby instruktør", der ved sygdom, togforsinkelser mv. kan træde ind hvor der måtte være mandefald i undervisnings- og formidlingsaktiviteter. De her beskrevne tiltag har i 2019 afspejlet sig i kompetente kolleger, der har ejerskab over Sagnlandet, er medtænkende, opfindsomme og ansvarsfulde. De ressourcekrævende og kompetenceopbyggende introforløb er således vigtige for at fastholde høj gæstetfredshed. I 2019 er det glædeligt at konstatere, at kvaliteten af instruktørernes formidling i marken fortsat opleves som høj af Sagnlandets gæster. I 2019 udtrykte 94,5 % af gæsterne, at de var "Tilfreds/Meget tilfreds" med personalets evne til dialog (2018; 94,5%), mens personalets faglige viden scorede 97,0 % "Tilfreds/Meget tilfreds (2018; 95,3 %). Et par enkelte citater fra de kvalitative kommentarer kan supplere de kvantitative bedømmelser ovenfor:

- "Den bedste museumsoplevelse i DK - overhovedet! Kan måle sig med de bedste udenlandske museer!" Par uden børn, Nibe.
- "The iron Age village & Mesolithic area. Especially, speaking with animators and family which live in the celtic village, it was really wonderful!. Your work is amazing. Perfect! We hope that your adventure will be continued for over many many years! We wanted to visit you because you are one of our inspirations to built an open-air museum and celtic village in south of France: Randa Ardesca, Archéosite D' Ardèche." Par uden børn, Frankrig.
- "The iron Age village & Mesolithic area. Especially, speaking with animators and family which live in the celtic village, it was really wonderful!. Your work is amazing. Perfect! We hope that your adventure will be continued for over many many years! We wanted to visit you because you are one of our inspirations to built an open-air museum and celtic village in south of France: Randa Ardesca, Archéosite D' Ardèche." Par uden børn, Frankrig.
- "Jeg har været her et par gange og hver gang bliver jeg imponeret over personalet. Altid gode til at fortælle og med indlevelse." Børnefamilie, København.

I 2019 er sidste års arbejde med udarbejdelse og redigering af eksterne procedurer, vejledninger og instruktioner for undervisningsforløb og andre vagtfunktioner fortsat og lagt på Sagnlandets onlinevagtplan, Lessor Workforce. Dette arbejde har forbedret intern kommunikation mellem områdeansvarlige og formidlingsinstruktører om de pædagogiske, logistiske og organisatoriske forhold, som stramme tidsrammer for hvert undervisningsforløb stiller krav til.

Sagnlandets grundige oplæring slår igennem i de forskellige skriftlige evalueringer fra skoler og institutioner. Et par citater fra forskellige typer undervisningsforløb og klassetrin gennemført i forskellige historiske miljøer kan illustrere udbyttet:

LEDELSESBERETNING

Gæsternes tilfredshed (fortsat)

- "Historiefortællingerne var gode, fangede alle aldre. Perfekt med de forskellige små aktiviteter så børns fokus var let at holde, når der var skift imellem de forskellige aktiviteter." Pædagog med børnegruppe op til 8 år på forløbet "Forår og påske i gamle dage"
- "Den personlige kontakt til børnegruppen men også det enkelte barn. At man er vedholdende mod at holde rammen, og selv er gode rollemodeller der bliver i deres roller." Lærer med blandet børnegruppe på 4-dages lejrskole i Vikingetiden
- "Omvisernes evne til at fortælle så børnene forstod det." Lærer 1. klasse på forløbet "Husmandsbørn i 1850'erne"
- "Roligt tempo. Skafti + kone var gode historiefortællere og gjorde det spændende." Lærer 2. klasse på "En dag i Jernalderlandsbyen Lethra"
- "De forskellige baser med aktiviteter. Tempoet (roen) Rollelegen: Hilsen sætter forestillingslegen i gang og får hurtigt børnene engageret. Forventningen om at selvfølgelig deltager man - smager m.m. virker rigtig godt og får børnene ud af starthullerne." Lærer 2. klasse på forløbet "En dag som viking"
- "Instruktørernes skuespil virker godt. Aktiviteterne var passende for aldersgruppen. Roligt tempo." Lærer 3. klasse på forløbet "De første jægere"
- "Jeres medarbejdere var så gode til at optage børnene - de var rigtig glade for at være her og vil tilbage med deres forældre." Lærer 3. klasse på forløbet "Fra istidsjægeren til de første skovhuggere"
- "Arbejdsfordelingen og samarbejdet omkring opgaverne. Accepten af at give plads til hinanden og respekten for stedet (det kom op ad dagen), Forståelse for at livet kan leves mere simpelt - og væk fra deres normale vaner og hverdag!" Lærer 4. klasse på forløbet "En dag som viking"
- "Vi havde en rigtig god dag. Vi har kunne arbejde med nysgerrighed, vedholdenhed, samarbejde og refleksion." Lærer 5. klasse på forløbet "Båldalen, Alle tiders oldtidseksperimentarium"
- "Alsidigheden i aktiviteterne, overraskelsen ved ikke at vide hvad det næste på programmet var (for børnene), fravær af ure + mobiltelefoner, brug af redskaber og teknikker fra vikingetiden, fritidsleg i både/sø/landskabet. Det simple liv. Børnene var børn." Lærer 5 klasse på 3-dages lejrskole i Vikingetiden
- "Pigerne var glade for at klædes på. Men generelt en god blanding af fortælling og praktisk erfaring med historien. I havde en fantastisk evne til at fange dem og få alle med." Lærer 6. klasse på forløbet "Husmandsbørn i 1850'erne"
- "Elevernes arbejdsfællesskab - god balance mellem information/instruktion - opgaver & leg til sidst - nærværende instruktører." Lærer 7. klasse på forløbet "Leg og fortælling i gamle dage"

Organisationsudvikling

Siden 2017 har Sagnlandet Lejre arbejdet aktivt med udvikling af hele organisationen med fokus på øget samarbejde på tværs af afdelinger. Det er sket gennem interne personaleseminarer og evalueringer samt ved eksterne konsulentforløb. Baggrunden er, at Sagnlandet gennem årene er vokset til en langt større arbejdsplads. I 2019 havde Sagnlandet ikke mindre 102 ansatte på lønninglisten, heraf 23 fastansatte, hvoraf 7 i fleksjob. Samlet set udgjorde bemanningen i 2019 i alt 35,9 årsværk.

I 2019 fortsatte den organisatoriske udviklingsproces, hvor den - efter bestyrelsens godkendelse i december 2019 - resulterede i en ny organisation og ledelsesstruktur. Den ny organisation blev udmeldt og implementeret medio januar 2020 ved et stort personalemøde, der var varslet medio december 2019. Forud var i 2019 gået en række evalueringer og analyser i større og mindre personalegrupper

LEDELSESBERETNING

Organisationsudvikling (fortsat)

samt i bestyrelsen. Ved den årlige sæsonevaluering primo oktober for både sæsonansatte og fastansatte blev der f.eks. arbejdet kreativt med kæmpestore mind-maps tegnet på gulvet med afsæt i nøgleord som "Sagnlandet", "Organisation", "Samarbejde", "Service", "Formidling" og "Undervisning". Her fik alle medarbejdere mulighed for frit at associere og nedfælde deres tanker på disse begreber og bygge videre på hinandens udsagn og refleksioner. Mind-map metoden er god til at få et hurtigt og ikke styret overblik over, hvad medarbejderne tænker, når de forholder sig til sådanne åbne overskrifter/nøgleord.

Sæsonevalueringen blev fulgt af et daglangt medarbejderseminar ultimo oktober for alle fastansatte, de sæsonansatte områdeansvarlige og samarbejdsudvalget, der også omfatter sæsonansatte formidlingsinstruktører. Temaet for seminaret var Sagnlandets "Kerneopgave", der i fællesskab blev defineret ved hjælp af et udviklings- og procesmateriale produceret af Kommunernes Landsforening (KL). KL's materiale omfattede bl.a. illustrative videoer, hvor skuespillere gennemspillede forskellige arbejds-situationer. De viste de udfordringer, som en arbejdsplads kan opleve, når mange fagligheder ikke har samme opfattelse af hvad den centrale kerneopgave er, som arbejdspladsen er sat til at løse. Tilsvarende illustrerede videoerne, hvad der sker, når en arbejdsplads forskellige faggrupper ikke har fornøden indsigt/forståelse for de øvrige fagligheders bidrag til den bedst mulige løsning af "kerneopgaven". I en kommunes tilfælde er kerneopgaven "at skabe værdi for borgerne".

De grundlæggende krav til en kerneopgave er derfor, at den af alle faggrupper skal opleves som én fælles opgave, hvori alle faggrupper og funktioner kan se sig selv og betydningen af deres daglige bidrag i. Kerneopgaven skal endvidere omfatte alle brugere/kunder, som virksomheden skal gøre en forskel for.

I Sagnlandet Lejre udmundede dette spændende gruppearbejde på tværs af alle afdelinger og arbejdsfunktioner i en fælles kerneopgave, vi har sammenfattet således:

- *"At tilbyde en fantastisk tidsrejse i indbydende og smukke rammer, hvor gæsterne sammen kan udforske historien gennem gode, nærværende og underholdende oplevelser udviklet på fagligt grundlag."*

Kerneopgaveseminaret blev fulgt af et personaleseminar primo november. Her var temaet "Arbejdsgangs-analyser". Deltagerkredsen var nu afgrænset til ledelsen, mellemledere samt en særlig organisations-taskforce på 8 medarbejdere. Sidstnævnte var udvalgt af direktøren på tværs af afdelinger og arbejdsfunktioner. Arbejdsgangsanalyser bruges til at kortlægge og analysere arbejdsprocesser i en virksomhed med henblik på forbedring og optimering. I arbejdsgangs-analysen defineres og beskrives alle trin og aktører, der indgår i arbejdsprocessen fra start til slut. Analysearbejdet skaber i første omgang grundlag for at forstå og visualisere en nuværende praksis for efterfølgende at kunne forbedre den på kvalificeret vis. På seminaret blev i fællesskab arbejdet med to ydelser/produkter: "Fortidsfamilie-håndtering" og "Juleåbent" hvis hidtidige arbejdsgange blev kortlagt. De to eksempler tjente til at skabe en fælles forståelse af, hvor mange led, processer og medarbejdere fra forskellige afdelinger/funktioner, der skal kommunikere og spille optimalt sammen for at sikre en så smidig og enkel arbejdsproces som muligt. Arbejdsgangskortlægningen gør det samtidigt klart, hvor der ligger overflødige aktiviteter, uhensigtsmæssige overgange, tidskrævende procedurer, usikre skift eller andre problemer i den eksisterende måde at gøre tingene på. Resultatet er et samlet overblik, der viser, hvor der er processer/led gennem organisationen, som med fordel kan forenkles, minimeres, udelades og/eller standardiseres. Med virkning for 2020 er processen "Fortidsfamiliehåndtering" på den baggrund nu ændret markant.

Lige efter "Arbejdsgangsanalyse-seminaret" drog den særlige organisationstaskforce på 8 medarbejdere på tredages internat. Fra et helikopterperspektiv arbejdede taskforcen videre med de mange personaleinput. Både dem fra 2019 og de foregående års indsamlede erfaringer med organisationens stærke og svage sider, som de er blevet kortlagt gennem interne og eksterne evalueringer, arbejdstids-analyser, analyser af mødestrukturer mv. På internatet blev der i fællesskab defineret 5 "dogmeregler", som en ny og ændret organisation skulle efterleve for at sikre optimal økonomi og ressourcestyling. De 5 dogmeregler lyder:

- **Økonomi:** Penge skal følge produkter, så produktionspris, ressourcetræk og salgspris kan

LEDELSESBERETNING

Organisationsudvikling (fortsat)

optimeres.

- Kunder: Sagnlandet har tre primære produktaftagere: Frie gæster, Skoler og Grupper. Alle produkter der udvikles skal være relevante for og prismæssigt matche disse gruppers behov og købekraft.
- Salg: Køb og salg skal være nemt og bekvemt - for både kunder og for medarbejdere. Produkter skal derfor være standardiserede, skalerbare og digitalt book-/og betalingsbare i videst muligt omfang.
- Viden: Faglige fyrtårne i form af områdeansvarlige for Sagnlandets forskellige historiske miljøer skal understøttes administrativt. Det skal sikre tid til udvikling, research og eksperimenter for Sagnlandets forskningsbaserede formidling og undervisning og frigøre tid for den vigtige oplæring af nye formidlingsmedarbejdere gennem mesterlære. Det vil sige, at de faste områdeansvarlige skal være mere i marken og optræde som rollemodel for, hvordan mødet med gæsterne skal ske.
- Drift: Vedligehold og håndværk skal samles i én afdeling for at sikre effektiv ressourceudnyttelse. I vinterhalvår skal fokus primært være på vedligehold og i sommerhalvår primært på drift/servicering af Sagnlandets historiske miljøer og praktisk understøttelse af afvikling af årets sæsonprogram.

På taskforcegruppens internat blev dogmereglerne efterfølgende lagt til grund for drøftelser af mulige modeller for en hensigtsmæssig organisationsstruktur. Modellernes styrke kunne nu vurderes ud fra, hvordan hvert enkelt organisationsforslag sikrede, at beføjelser og ansvar bedst muligt understøttede de 5 dogmeregler. Samtidig skulle forslagene sikre entydige kommandoveje gennem hele organisationen for at sikre optimal udnyttelse af alle ressourcer - både økonomiske og menneskelige - til fælles gavn for hele Sagnlandet Lejres brede virke. Taskforcegruppens tanker og ideer indgik herefter i direktørens forberedelse af struktur og oplæg for næste trin i udviklingsprocessen - et todages internat og visionseminar med bestyrelsen. Her blev der sat fokus på samspillet "organisation-produkt-salg" og udvikling af Sagnlandet Lejre til "ver.2.0", så Sagnlandet organisatorisk og brandingmæssigt står godt rustet til åbning af den nye attraktion, Sagnkongernes Verden i 2020, med forventet øget besøgstal.

Bestyrelsens visionseminar løb af stablen medio november. På seminaret bidrog tre bestyrelsesmedlemmer samt direktør med individuelle oplæg, der på forskellig vis forholdt sig til de muligheder, krav og udfordringer som åbningen af Kongehallen giver. De forskellige oplæg blev fulgt af workshops i grupper med efterfølgende fremlæggelser og drøftelser i plenum. De forskellige oplæg skal kort præsenteres her.

Direktør Lars Holten indledte med oplægget "Sagnlandet version 1.0 skal transformeres til version 2.0". Det gav et historisk overblik over Sagnlandets udvikling siden hans tiltræden i år 2000 og de opnåede resultater på baggrund af to tidligere visionseminarer i hhv. 2005 og 2007. Lars Holten kom ligeledes med en sammenfatning af de mange forudgående interne og eksterne analyser og personaleseminarer ledsaget af et forslag til organisatorisk udvikling af Sagnlandet Lejre, som indgik i bestyrelsens drøftelser.

Bestyrelsesmedlem Asger Høeg bidrog med oplægget "En ny attraktion gennemlever 4 kritiske faser". Med over en menneskealders erfaring som direktør for - og udvikling af - Experimentarium i København understregede Asger Høeg den vigtige organisatoriske balance mellem bestyrelse og ledelse, samt de fire vigtige faser som Sagnlandet Lejre med åbning af Kongehallen skal gennemleve de kommende år. De fire faser omfatter: Fase 1 - Opbygningsfase. Den løber frem til Kongehallens åbning 29. maj 2020. Fase 2 - Startfase. Her tages de nye faciliteter i brug for første gang. I denne fase bør der etableres et særligt organisatorisk beredskab, der kan håndtere de mange uforudsete udfordringer, der uvægerligt opstår i den første driftsperiode med helt nye rammer. Fase 3 - Normaliseringsfase. Når alle "børnesygdomme" er håndteret kan man vende tilbage til sin normale organisationsopbygning, der bør rumme 4 afdelingschefer til aflastning af direktøren: Udviklingschef, Driftschef, Markedsføringschef

LEDELSESBERETNING

Organisationsudvikling (fortsat)

samt Administrations- & økonomichef. Fase 4 - fasen hvor nyhedens interesse falder. Her kan besøgstallet øges ved hjælp af særudstillinger og -arrangementer i de nye rammer, ligesom der kan arbejdes med tilbagevendende aktiviteter for fastholdelse af gæster i form af "Traditioner". De kan f.eks. opbygges omkring diverse højtider, midsommersolhverv mv.

Bestyrelsesmedlem Carsten Rasmussen bidrog med oplægget "Vores sted", der er en anderledes kommunal brandingstrategi, der lægger vægt på OPP (Offentlig-Privat-Partnerskab). Som borgmester med mange års politisk erfaring fremhævede Carsten Rasmussen betydningen af strategiske samarbejder samt brugerinddragelse for at sikre ejerskab i forhold til opbygning af fælles brandforståelse og strategisk udvikling i overensstemmelse med brandet. I Lejre Kommune har man erkendt, at det allervigtigste for borgerne er: Naturen - det gode liv på landet - tæt på storbyen. Hertil kommer vigtigheden af fællesskaber, frihed og frirum og at kommunen bygger sit brand, strategi og udvikling op med udgangspunkt i kommunens stedbundne ressourcer. På samme vis skal Sagnlandet Lejre have grundlæggende forståelse af sit publikum, både det nuværende og potentielle. Ligeledes er det vigtigt med indsigt i, hvordan publikum opfatter Sagnlandet Lejre. Denne forståelse skal danne grundlag for opbygning af en stærk og troværdig kernefortælling om Sagnlandet Lejre, hvor der skal være ensartethed og overensstemmelse med det, der fortælles og det, der reelt foregår, og som publikum oplever.

Bestyrelsesmedlem Dorte Kiilerich bidrog med oplægget "Destination Sagnlandet Lejre - hvorfor tænke og agere som mini-destination". På baggrund af mange års erfaring med turismeudvikling i Danmark og Udlandet, herunder som direktør for VisitDanmark, fremhævede Dorte Kiilerich, at en "destination" skal have en klar og stærk profil for at fungere som "epicenter" for turismeudvikling. En destination skal bl.a. karakteriseres ved en let forståelig geografi i kombination med en autentisk og interessant fortælling. En attraktion som Sagnlandet Lejre kan - med Kongehallen som epicenter - rent faktisk komme til at fungere som en "mini-destination" i sin egen ret. Men det forudsætter strategisk og udviklingsmæssigt fokus på en lang række faktorer både inden- og udenfor Sagnlandet Lejre. På de interne linjer, skal der arbejdes bevidst med de fysiske rammer, med brand og værtskab og med kundeoplevelse gennem varer, aktiviteter og oplevelser. Alt skal støtte op om den særlige autentiske mini-destinationsprofil, som vi ønsker at opbygge. Det er ligeledes vigtigt at have øje for, at gæsten selv skal opleve at være med til at iscenesætte sit besøg. På de eksterne linjer er det vigtigt med fokus på samarbejder og Sagnlandets samspil med områdets særlige historie, andre aktører og andre turisme oplevelser. Det skal sikre, at gæsterne oplever, at de kommer til en sammenhængende og integreret turistdestination. Her er det vigtigt, at vi både arbejder for at gøre Sagnlandets og Lejreområdets oplevelser levende og interessevækkende, så mange aktører vil udbrede kendskabet til mulighederne. Det handler om at skabe mange og forskellige typer ambassadører, der som historiefortællere via deres netværk understøtter minidestinationens brand og troværdighed. I den forbindelse skal Sagnlandet Lejre være skarp på sit brand og sin fortælling, der samtidig skal tilpasses et lokalt, et nationalt og et internationalt niveau. Der skal formuleres en unik brand-fortælling, som kun "Kongehallen" kan være afsender af. Sidst, men ikke mindst, skal vi tænke i forretningsmodeller og konceptudvikling, der giver krydssalg og mersalg i samarbejde med eksterne partnere indenfor overnatning, transport, bespisning og shopping. Vi skal gøre det let og attraktivt at være gæst i Sagnlandet og i Lejreområdet, hvor alle aktører skal bidrage til at spille hinanden stærkere.

Det todages visionsseminar og drøftelserne i bestyrelsen med udgangspunkt i de forskellige oplæg var særdeles frugtbare. Her blev bl.a. tilvejebragt grundlag for fastlæggelse af besøgs-mæssigt udviklingspotentiale, når Kongehallen åbner. Visionsseminarets anbefalinger blev lagt til grund for direktørens budgetlægning og udformning af ny organisation fra og med 2020. Et år, der bliver en milepæl i Sagnlandet Lejres lange historie med officiel åbning af Kongehallen 29. maj 2020. Det bliver en enestående begivenhed som kulmination på 10 års fundraising-, projekterings- og bygningsarbejde, hvor Sagnlandets protektor, Hendes Majestæt Dronningen, har givet tilsagn om deltagelse i.

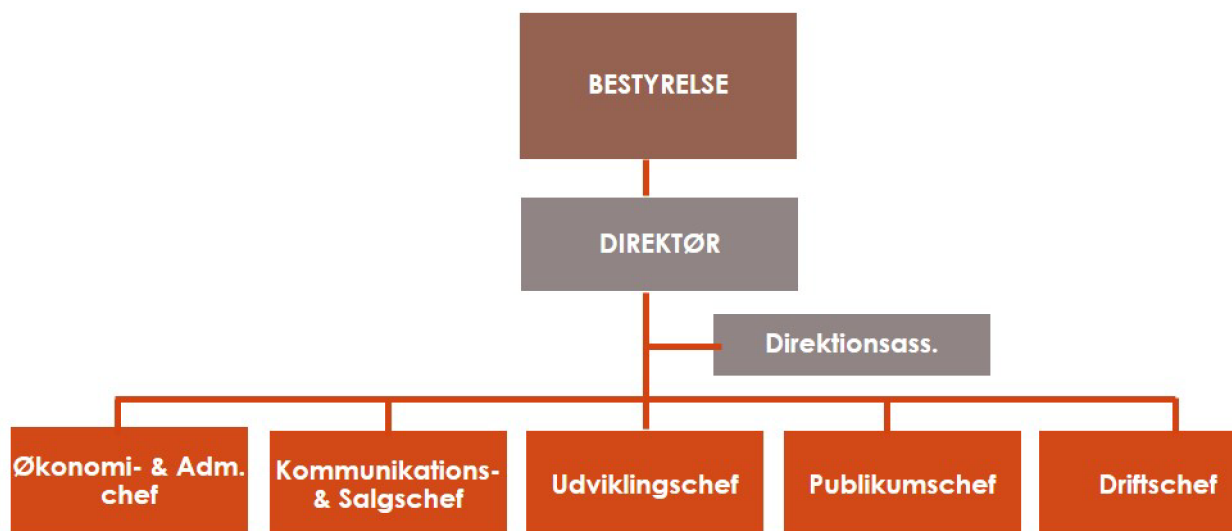
Den ny organisation 2020

Resultatet af organisationsudviklingsarbejdet er i januar 2020 resulteret i en ny organisation. Sagnlandet Lejre har udvidet sin ledelse fra kun at bestå af Direktør og Driftschef og et større antal mellemledere til en organisation med Direktør understøttet af direktionsassistent og fem afdelingschefer. De har nu personale-, ledelses- og økonomiansvar for følgende afdelinger, hvoraf 4 er nyoprettede: Økonomi- & Administrationsafdeling (ny). Kommunikations- & Salgsafdeling (ny,

LEDELSESBERETNING

Organisationsudvikling (fortsat)

hvorunder områderne Butik og Cafe er samlet). Udviklingsafdeling (ny). Publikumsafdeling (ny, hvorunder områderne Båldal, Oldtidsområde, Vikingeområde, Landboområde, Potteri og Dragtværksted er samlet). Driftsafdeling.

MARKEDSFØRING OG KOMMUNIKATION

Sagnlandet Lejre arbejder løbende med at skabe positiv opmærksomhed omkring sit alsidige virke. Herved bidrager Sagnlandet med positiv opmærksomhed om Lejre Kommune og Region Sjællands unikke kulturhistoriske værdier og oplevelsesmuligheder for kulturturister, børnefamilier, skoler og institutioner, der ønsker at kombinere leg og læring med aktive natur- og kulturoplevelser.

Den aktive PR-indsats omfatter trykte og sociale medier, digitale platforme og samarbejder med medieaktører. Afhængigt af medie- og målgruppe vinkles og skrives historierne forskelligt for at nå så stor en del af Danmarks befolkning som muligt. Målet er at styrke befolkningens interesse for kulturhistorie i almindelighed og kendskabet til Sagnlandet Lejres kulturhistoriske arbejde og aktiviteter i særdeleshed. Det skal sikre, at Sagnlandet er "top of mind", når familier og turister skal vælge mellem dagens mange eksisterende kultur- og oplevelsestilbud.

I 2019 har Sagnlandets Lejre udsendt i alt 28 journalistisk bearbejdede pressemeddelelser. Af disse var de 18 generelle pressemeddelelser om Sagnlandets virke og aktiviteter sæsonen igennem. De er udsendt til en bred vifte af medier. De resterende 10 var specifikt vinklede historier og pitch, der kun blev sendt til udvalgte medier indenfor tryk, online- og flow-tv medier. Disse medier får således "foræret" en særlig historie. Et eksempel fra 2019 på en sådan særlig vinklet historie, er samarbejdet med TV2Lorry, som resulterede i tre separate historier: Én bestod af et kort tv-indslag omkring sommerens seks ugers åbent "kom med bag kulissen" i Kongehalsbyggeriet. En anden udmundende i et længere indslag på 15 minutter til TV2Lorrys søndagsmagasin om byggeriet af Kongehallen. Det blev sendt første gang i august 2019 og er siden genudsendt. Den tredje historie fokuserede på Sagnlandets nyrenoverede aktivitetsområde, Båldalen med nye 1800-tals robåde og nyrestaureret cafe i det historiske Videsøhus. Dette indslag blev sendt live direkte fra Sagnlandet Lejre fredag den 2. august, hvor indvielsen blev fejret med Annie & Otto Johs. Detlefs' Fonde, der stod bag den generøse donation, der havde gjort renoveringerne mulige.

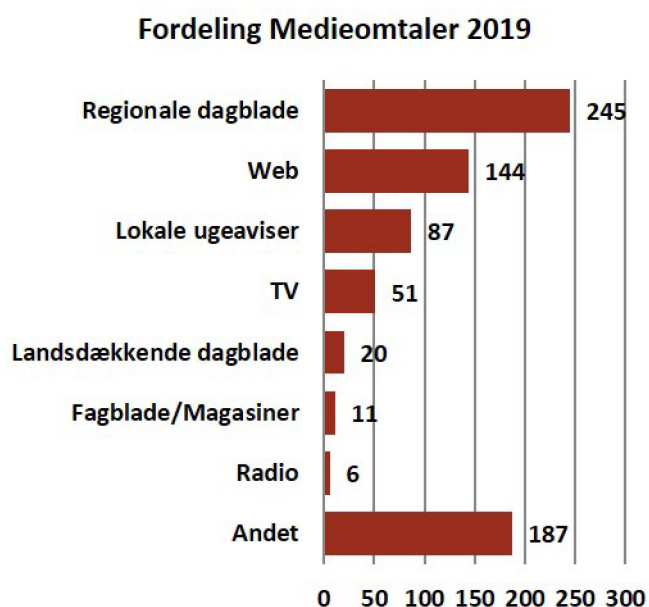
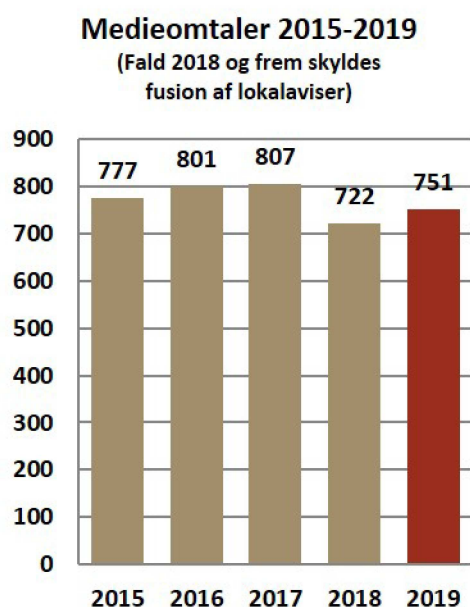
Andre eksempler på pressehistorier udsendt i 2019 med eneret for specifikke medier er artiklen omkring Kongehalsbyggeriet og sommerens "åbent-byggeplads". Den blev lavet i samarbejde med freelance journalist Judith Betak, hvis artikler er bragt i regionale dagblade landet over. Det arkæologiske fund i august 2019 af et halkompleks fra 700-tallet ved Erritsø, en halv times kørsel fra Jelling, gav anledning til et samarbejde med Vejlemuseerne om fundets betydning for vores forståelse af de store hallers konstruktion og overordnede tanker om kongemagtens udvikling i Danmark. Disse pitch resulterede både i historier på tryk, online og flow tv og er pitchet som en del af kommunikationsstrategien for projekt "Sagnkongernes Verden".

LEDELSESBERETNING

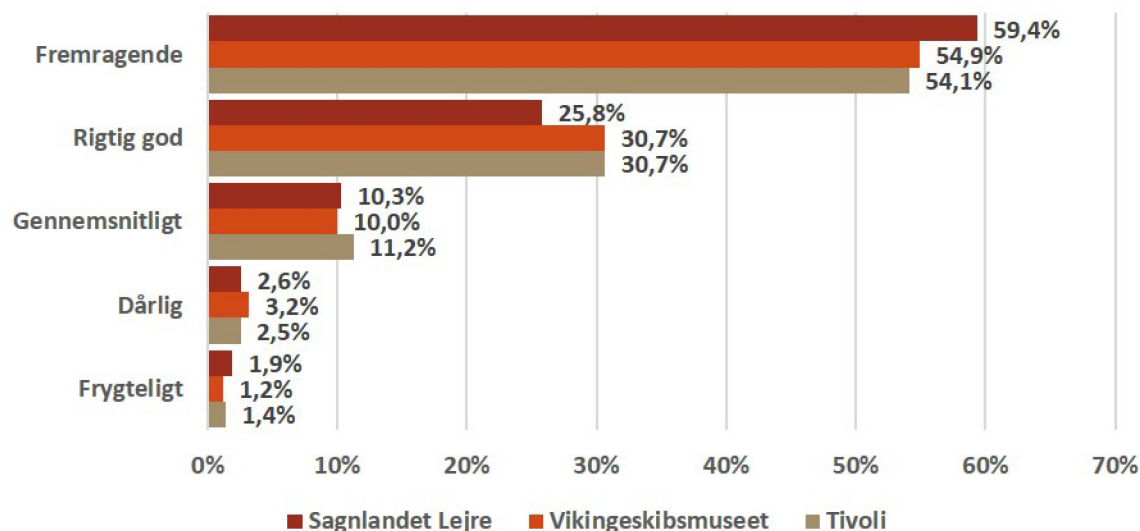
Organisationsudvikling (fortsat)

Byggeriet af Kongehallen i Sagnlandet, i kombination med den omfattende videnskabelige research som Sagnlandet har stået i spidsen for sammen med projektets forskellige partnere, har i det hele taget vakt stor interesse i medierne. Projektet har afstedkommet store helsides artikler i både Kristeligt Dagblad og i Weekendavisen i 2019. Tilsvarende var Sagnlandets protektor, Hendes Majestæt Dronningen, på privat besøg i Kongehalsbyggeriet i april 2019. Efterfølgende orienterede Sagnlandet - efter aftale med Kongehuset - om Dronningens 2½ time lange besøg, ligesom Kongehuset selv via deres egen hjemmeside og facebookside lagde fotos ud fra besøget. Det gav anledning til mange yderligere medieomtaler af det unikke byggeri, bl.a. også i de kulørte ugeblade.

Samlet antal medieomtaler i 2019 udviser en stigning i forhold til 2018. Fra i alt 722 omtaler i 2018 op til 751 i 2019.

Tripadvisor 2019 - benchmarking Sagnlandet/Vikingskibsmuseet/Tivoli

LEDELSESBERETNING

Organisationsudvikling (fortsat)

Ovennævnte medieomtaler er drevet af Sagnlandet selv. Hertil kommer brugerdrevne omtaler og ratings af besøgsoplevelsen, som gæsterne selv lægger ud via sociale medier, og som har betydning for andre potentielle gæsters opfattelse og evt. valg/fravalg af attraktionen som udflugtsmål. Det er derfor vigtigt løbende at følge med i, hvordan Sagnlandet bedømmes "uden for hegnet". I forhold til valg af udflugtsmål er en vigtig, international brugerplatform TripAdvisor. Derfor har Sagnlandet lagt link til TripAdvisor på sin egen hjemmeside for at bruge den som et aktivt, men ikke styrbart, markedsføringsredskab. Anmeldelserne her komplementerer vores egne, interne, skriftlige gæsteanalyser. Kommer der kritik, er det af samme grund vigtigt at besvare denne hurtigt. TripAdvisor's anmeldelser viser i 2019 fortsat god overensstemmelse med Sagnlandets egne publikumsanalyser og end bedømmelserne på nettet er skarpere. Benchmarking med en lokal samarbejdspartner, Vikingskibsmuseet, og et nationalt og internationalt dansk attraktionsikon, Tivoli, viser, at Sagnlandets medarbejdere i sådanne eksterne bedømmelser opnår flotte vurderinger af gæsterne.

I forhold til de sociale medier rundede Sagnlandet Lejre ved udgangen af 2019 ikke mindre end 11.649 følgere på sin Facebookside. I 2019 har Sagnlandet arbejdet med tilpasning til Facebooks ændrede algoritmer. De betyder, at Facebook prioriterer synliggørelse af videomateriale og kvalitetscontent som giver en øget organisk spredning. I 2019 er der fra Sagnlandets side lagt vægt på at skabe interessant indhold samt at skabe interesse for Sagnlandets nyeste formidlingstiltag Herunder Sagnlandets ny historiske cafe, nye 1800-tals robåde og det nyrenoverede aktivitetsområde i Båldalen. Hertil kommer naturligvis det fortsatte arbejde med at vedligeholde og øge interessen for Sagnlandet Lejres store Kongehalsbyggeri i det kommende nye vikingeområde, som åbner 29 maj 2020. Her blev der f.eks. lavet historier på Facebook om den tidsbegrænsede mulighed for at besøge byggeriet af kongehallen og opleve den særlige "pop-up udstilling" i kongehallens imponerende salsrum i den tidsbegrænsede periode 1. juli frem til 11. august 2019. Her kunne gæsterne møde formidlere og håndværksekspertes, der svarede på spørgsmål og fortalte om nogle af de mange historier og faglige, videnskabelige analyser, der ligger bag projektet. I samarbejde med Kongehuset udarbejdede Sagnlandet et særligt opslag om Hendes Majestæt Dronningens private i Kongehalsbyggeriet i april 2019. Det var til brug på kongehuset Facebookside, hvor det fik ca. 2.000 likes og over 4.500 likes på Sagnlandet Lejres.

I 2019 er der endvidere produceret og delt forskelligt video- og billedmateriale i tilknytning til Sagnlandets sæsonaktivitetsprogram, til særlige håndværkskurser og til Sagnlandet Lejres forskellige rekonstruktionsarbejder bl.a. i Potteriet. Kongehallen er - som forventet - den absolutte højdespringer når det kommer til organisk rækkevidde, kun overgået af det årlige opslag om muligheden for at søge studie/sommerjob som formidlingsinstruktør i Sagnlandet Lejre.

Årsresultat 2019

Siden 2016 har resultatopgørelsen afspejlet, at Fonden Sagnlandet Lejre er i færd med at realisere et stort udbygningsprojekt "Sagnkongernes Verden", der er finansieret af private fonde. Det gælder også i resultatopgørelsen for 2019. På grund af disse anlægsudgifter er Sagnlandets dækningsbidrag igen steget betragteligt i forhold til året før (til 46,9 mio. kr. mod 33,6 mio. kr. i 2018), mens nettoomsætning, der afspejler almindelig drift under normale forhold uden ekstraordinære anlægsprojekter, er omtrent uændret (17,6 mio. kr. mod 17,5 i 2018).

LEDELSESBERETNING

Årsresultat 2019 (fortsat)

RESULTATOPGØRELSE 1. JANUAR-31. DECEMBER	2019 (kr.)	2018 (kr.)
Undervisningsministeriet (driftstilskud)	5.426.000	5.482.000
Lejre Kommune (driftstilskud)	2.285.000	2.278.000
Diverse offentlige tilskud	0	10.166
Entreindtægter	4.202.355	3.952.649
Varesalg, butik og kiosk	2.066.390	1.988.092
Øvrige indtægter	2.570.956	2.765.510
Periodisering donationer Velkomstcenter (doneret 2009)	1.063.647	1.007.995
NETTOOMSÆTNING	17.614.348	17.484.412
Vareforbrug	-1.871.936	-1.935.100
Andre driftsindtægter (Omsætning indkøbscentral – byggeri Sagnkongernes Verden)	31.111.411	18.020.026
DÆKNINGSBIDRAG	46.853.823	33.569.338
Personaleomkostninger	12.105.216	-11.478.891
Øvrige omkostninger (salgs-, ejendoms, auto og administrationsomkostninger)	2.863.365	2.761.819
Af- og nedskrivninger	-1.237.872	-1.109.299
Andre driftsomkostninger (omkostninger vedrørende byggeri Sagnkongernes Verden)	-30.501.503	-17.665.348
DRIFTSRESULTAT	145.867	553.981
Indtægter af kapitalandele	-13.887	-51.833
Andre finansielle omkostninger	-63.280	-51.261
ÅRETS RESULTAT	68.700	450.887
FORSLAG TIL RESULTATDISPONERING		
Henlæggelser til reserve til særlige vedligeholdelsesopgaver	0	400.000
Overført resultat	68.700	50.887
I ALT	68.700	450.887

Indtægts- og udgiftsførelsen af byggeomkostningerne til Sagnkongernes Verden afspejler, at Fonden Sagnlandet Lejre i forbindelse med opførelsen af de nye bygninger i dette projekt (HAL, HUS og MAGASIN) etablerede et datterselskab, "Ejendomsselskabet Sagnlandet A/S", som Fonden Sagnlandet Lejre via en selvstændig indkøbsfunktion servicere under anlæggelsesfasen. Derfor indgår disse særlige - og tidsbegrænsede - fondsdonationer nu i Fondens driftsregnskab og resultatopgørelse. Opførelsen af Sagnkongernes Verden vil således alene afspejles i resultatopgørelsen i den periode, det varer at anlægge byggeriet, der forventes færdigt i løbet af 2020. Det aktuelle udbygningsprojekt afspejles i posterne "Andre driftsindtægter" og "Andre driftsomkostninger".

LEDELSESBERETNING

Årsresultat 2019 (fortsat)

Til orientering er Ejendomsselskabets vedtægtsbestemte formål alene at opføre og eje nybygninger på ejendommen Slangealleen 2, 4320 Lejre samt at udleje bygningerne med hertil hørende løsøre til Fonden Sagnlandet Lejre, Historisk-Arkæologisk Forsknings- og Formidlingscenter og anden i forbindelse hermed stående virksomhed efter bestyrelsens beslutning. Bygningerne må endvidere kun udlejes til den almennyttige institution Fonden Sagnlandet Lejre.

I 2019 er årets resultat efter afskrivninger et overskud på 68.700 kr.

REDEGØRELSE FOR GOD FONDSLEDELSE

Redegørelse for uddelingspolitik

Fondens formål er at drive et forskningscenter for udførelse af etnologiske, historiske og arkæologiske eksperimenter, gennemførelse af hertil hørende forskningsopgaver, og at viderebringe resultaterne gennem videnskabelige kanaler og gennem en aktiv formidling og undervisning.

Det er ledelsens opfattelse, at dette formål bedst tilgodeses ved at anvende de resultater, som genereres af fondens erhvervsmæssige drift til geninvestering inden for fondens eget regi, idet der herved er mulighed for at forøge fondens aktivitetsniveau. Der er derfor på nuværende tidspunkt ikke forventning om eksterne uddelinger.

Redegørelse for god fondsledelse mv.

Lovpligtig redegørelse for god fondsledelse, jvf. årsregnskabslovens § 77 a

Fonden er omfattet af anbefalinger for god fondsledelse. I det følgende redegøres for, om fonden følger anbefalingerne, og vedrørende de anbefalinger, som ikke følges, forklares dette nærmere.

Åbenhed og kommunikation: Fonden følger anbefalingen.

Bestyrelsens opgaver og ansvar: Fonden følger anbefalingerne, bortset fra anbefaling nr. 2.3.4., hvor fonden i stedet alene oplyser bestyrelsesmedlemmernes navn, køn og stilling, da fonden er almennyttig og bestyrelsen ulønnet i tråd med fondens værdisæt, og idet alle midler alene anvendes til realisering af fondens non-profit formål samt anbefaling 2.5.2, hvor fonden ikke har en fast aldersgrænse for bestyrelsesmedlemmer, idet bestyrelsesmedlemmernes kompetencer vægtes højere end alder.

Ledelsens vederlag: Fonden følger anbefalingerne, dog er fondens bestyrelse ulønnet i tråd med Fondens almennyttige formål og værdisæt.

Bestyrelsen: Bestyrelsen består af 6-9 medlemmer. Rekruttering til fondens bestyrelse sker med henblik på at sikre, at bestyrelsen repræsenterer et bredt spekter af de kompetencer, der tilsammen mindst dækker videnskabelige, attraktionsfaglige, ledelsesmæssige, økonomiske og politisk-strategiske kompetencer.

Bestyrelsen sammensættes som følger:

- Den til enhver tid siddende borgmester i Lejre Kommune
- Mindst 1 medlem skal have relevant videnskabelig kompetence
- Mindst 1 medlem skal have attraktionsfaglig kompetence
- Mindst 1 medlem skal have ledelsesmæssig kompetence
- Mindst 1 medlem skal have økonomisk kompetence
- Mindst 1 medlem skal have politisk-strategisk kompetence

Bortset fra bestyrelsesposten, der besættes af borgmesteren i Lejre Kommune, vælger bestyrelsen selv bestyrelsesmedlemmerne. Bestyrelsesmedlemmerne, bortset fra borgmesteren i Lejre Kommune, udpeges for en periode på 2 år af gangen.

Fondens bestyrelse har i takt med omverdenens interesse herfor arbejdet med at sikre øget åbenhed og transparens om fondens forhold, bl.a. via en udbygget hjemmeside. Der henvises til følgende hjemmeside: <http://www.sagnlandet.dk/god-fondsledelse/>

LEDELSESBERETNING

Samfundsregnskab 2019

I tilknytning til det ordinære årsregnskab udarbejder Sagnlandet Lejre hvert år et samfundsregnskab. Samfundsregnskabet illustrerer, hvordan Sagnlandets tilstedeværelse og aktiviteter har positiv indflydelse på den økonomiske omsætning i samfundet uden for Sagnlandet.

En vurdering af Sagnlandets samfundsmæssige betydning anskueliggør vi gennem den såkaldte ABS-analyse. ABS står for Attraktionernes Betydning for Samfundet. Analysen har til formål at vurdere og kvantificere attraktioners:

- Direkte økonomiske afledte effekt overfor det offentlige i form af skatter og afgifter.
- Indkøb fordelt på lokalområde, region, Danmark og internationalt.
- Bidrag til arbejdspladser og omsætning i lokalområdet.

ABS-analysen er udviklet af revisionsfirmaet KPMG i regi af Danmarks hidtil største kompetenceudviklingsprojekt for attraktioner, ODA-projektet (Oplevelsesudvikling i Danske Attraktioner) finansieret af Arbejdsmarkedets Feriefond.

SAGNLANDET LEJRES direkte økonomiske udveksling med samfundet 2019			
BETALT TIL SAMFUNDET		MODTAGET FRA SAMFUNDET	
A-skat, AM-bidrag	4.211.983 kr.	Offentlige, ordinære driftstilskud	7.711.000
ATP	123.676 kr.	Købsmoms, netto	10.873.064
Salgsmoms	8.613.529 kr.	Refusion, fleksjob mv.	1.811.989
Energiafgifter netto	388.365 kr.	Refusion, sygedagpenge, barsel mv.	76.275
Fleksjobbidrag Stat	64.441 kr.	Refusion, energiafgifter	255.218
AUD, FIB, Barselsfond mv.	217.676 kr.		
I ALT BETALT DIREKTE TILBAGE TIL SAMFUNDET	13.619.670 kr.	I ALT DIREKTE BETALING FRA SAMFUNDET	20.727.545
NETTOBIDRAG FRA DET OFFENTLIGE		7.107.875 kr.	

ABS-analysen integrerer de officielt anerkendte beregningsmodeller TØBBE (Turismens Økonomiske Betydning for Samfundet udviklet af VisitDenmark) og LINE (model for den økonomiske aktivitet i danske kommuner udviklet af AKF (Anvendt Kommunal Forskning)).

ABS-analysen anvender f.eks. oplysninger om døgnforbrug for endagsturister fordelt på regionsniveau og nationalitet baseret på VisitDenmarks analyser af danske og udenlandske turisternes forbrug. Disse nationale statistiske oplysninger kombineres med attraktionens egne publikumsanalyser og regnskabstal.

SAGNLANDET LEJRES direkte økonomiske udveksling med samfundet

Sagnlandet Lejres direkte, økonomiske udveksling med samfundet viser, at nettobidraget fra samfundet til Sagnlandet i 2019 er på 7.107.875 kr. (I 2018 var samfundets nettobidrag 6.054.545 kr.)

Samfundets samlede økonomiske nettobidrag til Sagnlandet er således 603.125 kr. mindre end de samlede driftstilskud på 7.711.000 kr., som Sagnlandet Lejre i 2019 modtog i ordinært driftstilskud fra stat og kommune til sit almennyttige virke.

Målt på regnskabstal har Sagnlandet i 2019 således returneret ca. 8 % (0,6 mio. kr.) af sit ordinære offentlige driftstilskud direkte tilbage til samfundet i kroner og øre.

LEDELSESBERETNING

SAGNLANDETS afledte økonomiske bidrag til omsætning i samfundet

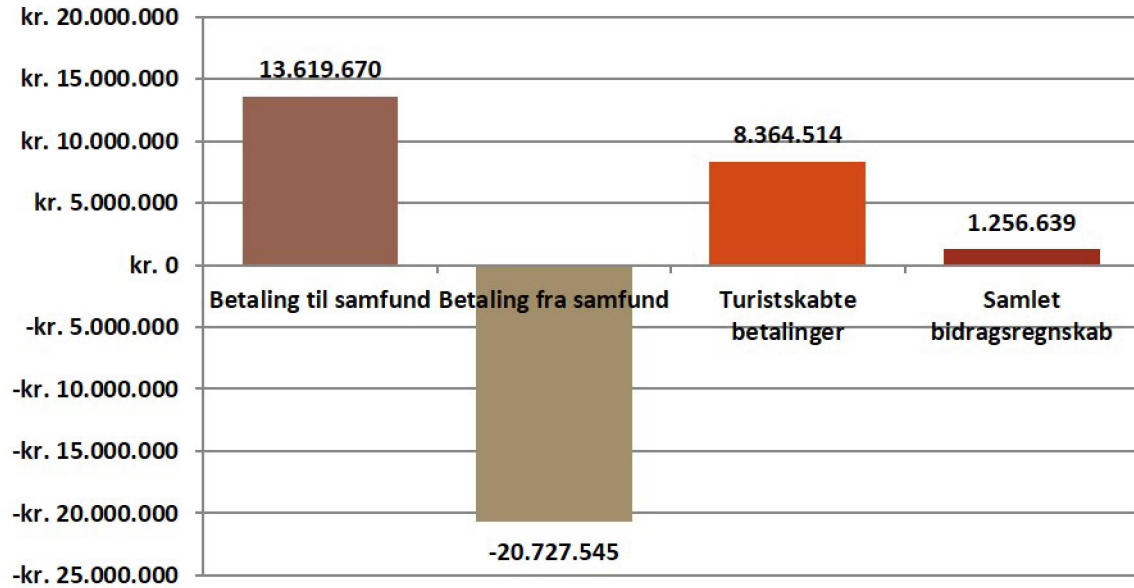
Udover at Sagnlandet sender ca. 8 % af sine offentlige driftstilskud direkte tilbage til samfundet, sikrer Sagnlandets virksomhed og mange besøgende, at andre aktører uden for Sagnlandet kan bidrage positivt til samfundsøkonomien.

SAGNLANDET LEJRES afledte økonomiske bidrag til omsætning i samfundet 2019		
Antal besøgende i alt	61.130	
Hvoraf	47.143	kommer til området pga. SAGNLANDET LEJRE
Hvoraf	7.354	besøger området pga. Sagnlandet og andre oplevelser
Hvoraf	6.633	besøger området eller bor i området og besøger derfor Sagnlandet i anden forbindelse
I alt udgør	42.758	af det samlede besøgstal endagsturister
Disse endagsturister skaber en omsætning i samfundet for i alt kr.	18.556.557 kr.	
Af samlet antal besøgende vælger	6.678	at overnatte i området (ca. 15 km's radius)
De overnattende gæster skaber en omsætning i samfundet på kr.	5.342.053 kr.	
Samlet skaber alle de besøgende en omsætning i samfundet på kr.	23.898.610 kr.	udover den omsætning som lægges direkte i SAGNLANDET LEJRE
Heraf udgør kr.	11.949.305 kr.	omsætning i området
SAGNLANDET LEJRE skaber gennem den afledte omsætning	31	arbejdspladser i samfundet udover Sagnlandets egne arbejdspladser
Disse 36 arbejdspladser bidrager med	8.364.514 kr.	til de offentlige kasser i form af moms, A-skat, ATP og lign.
SAGNLANDET LEJRES samlede bidragsregnskab til samfundet er	1.256.639 kr.	<i>Samlet set bidrager Sagnlandet positivt til samfundet alene målt på økonomiske parametre.</i>

Sagnlandets afledte økonomiske bidrag til omsætning i samfundet beregnes ud fra ABS-modellen. Det sker vha. VisitDenmarks økonomiske nøgletal for forskellige turisttypers døgnforbrug (seneste rapport "Turisternes døgnforbrug. VisitDenmark 2018") og sammensætningen af Sagnlandets 61.130 besøg i 2019, hvis baggrund er opgjort vha. gæsteanalyser.

LEDELSESBERETNING

Sagnlandet Lejres økonomiske udveksling med samfundet 2019

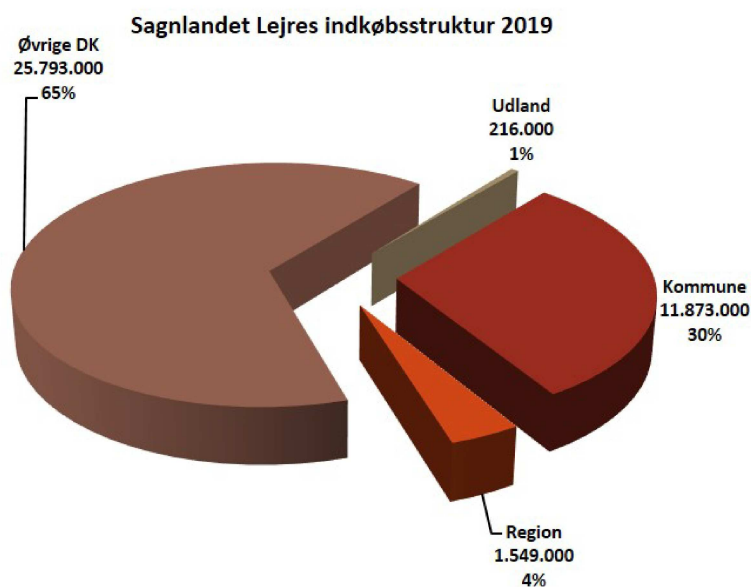
Samlet set skaber Sagnlandetets virksomhed et afledt bidrag til samfundet på 8.364.514 kr. i turistskabte betalinger gennem jobskabelse ud over Sagnlandetets egne arbejdspladser. Når samfundets nettobidrag på 7.107.875 kr. fratrækkes de turistskabte betalinger, har Sagnlandetets virksomhed i 2019 givet et positivt nettobidrag til samfundet på i alt 1.256.639 kr. (I 2018 var Sagnlandetets nettobidrag 3.692.660 kr.).

LEDELSESBERETNING

SAGNLANDET LEJRES indkøbsstruktur

Sagnlandet anvendte i 2019 i alt 39.431.000 kr. ex. moms i køb af varer og tjenesteydelser. (I 2018 var beløbet på i alt 23.819.000 kr. ex. moms). Den fortsatte stigning i køb af varer og tjenesteydelser siden 2016 skyldes den igangværende realisering af Sagnlandet Lejres store udbygningsprojekt, Sagnkongernes Verden, finansieret af private fonde, hvor opførelsen af den store kongehal blev påbegyndt i foråret 2018. Hertil kom et andet stort fondsfinansieret byggeprojekt gennemført og afsluttet i 2019, 1800-tals Spisehus & Aktivitetsplads.

Fordeling på Kommune, Region, Øvrige Danmark og Udland viser Sagnlandets bidrag til omsætning i erhvervslivet fordelt på geografi. I 2019 har Sagnlandet lagt betalinger for 11,9 mio. kr. alene i Lejre Kommune til gavn for det lokale erhvervsliv, bl.a. pga. *Sagnkongernes Verden og 1800-tals Historisk Spisehus & Aktivitetsplads* hvor en række lokale firmaer har haft betydelige ordrer. I 2018 var beløbet på 3,1 mio. kr., i 2017 var det 3,3 mio. kr., i 2016 var det 3,4 mio. kr. Tilbage i 2015, før Sagnlandet Lejre iværksatte sine store udbygningsarbejder, var tallet 0,8 mio. kr.

Konklusion om SAGNLANDET LEJRES betydning i samfundet

ABS-analysen viser, at Sagnlandets samlede virksomhed skaber en økonomisk merværdi for samfundet på knap 1,3 mio. kr. alene anskuet ud fra en markedsøkonomisk synsvinkel.

Vi er stolte over at, at økonomisk værdiskabelse også er mulig for en almennyttig institution som Sagnlandet Lejre. Det viser, at brug af offentlige midler i kulturhistorisk arbejde ikke skal opfattes som udgifter men som en investering, der også generer et øget samfundsøkonomisk afkast.

Hertil kommer den allervigtigste, men ikke ikke-økonomisk kvantificerbare værdi, der er formålet med Sagnlandets almennyttige arbejde: At skabe og formidle kulturhistorisk viden til samfundets borgere gennem almen folkeoplysning og undervisning. Det er en vigtig indsats, hvor Sagnlandet bidrager til at skabe sammenhængskraft, viden og forståelse hos børn og voksne om vores historiske rødder i et alment dannelsesprojekt. Et dannelsesprojekt der viser, at vi som mennesker er både historieskabte og historieskabende og derfor har ansvar for de handlinger og valg, vi træffer i nutiden med konsekvens for fremtiden.

Anerkendelsen af vores almennyttige og folkeoplysende dimension kommer til udtryk gennem godkendelser, evalueringer og anden opbakning til vores virke:

- Sagnlandet Lejre er klassificeret som et videnspædagogisk aktivitetscenter af Undervisningsmini-steriet, der støtter med driftstilskud. Et videnspædagogisk aktivitetscenter står for en alternativ og supplerende formidling af vanskeligt tilgængelige fænomener og bygger sin vidensformidling på publikums aktive deltagelse. Målet er at børn og voksne får viden og indsigt i natur, historie og videnskab gennem lærerige, praktisk orienterede og udfordrende aktiviteter for alle sanser

LEDELSESBERETNING

- Sagnlandet Lejre er i 2008 udvalgt af Kulturstyrelsen som én af ”200 særligt udvalgte seværdigheder af national interesse”. Disse seværdigheder symboliseres ved et brunt Johanneskors på vejviserskilte ved landevejene for at gøre opmærksom på, at her ligger en national seværdighed, der er en omvej værd.
- Sagnlandet Lejre er godkendt af SKAT som alment velgørende/-almennyttig institution efter ligningslovens § 8A. Det gør det muligt for givere at fratække gavebeløb i deres skattepligtige indkomst
- Hendes Majestæt Dronningen har siden 2003 accepteret at være Sagnlandet Lejres protektor.
- Sagnlandet Lejre ligger centralt i Sjællands første nationalpark, Skjoldungernes Land, udpeget af miljøminister og folketing i 2015.

Udover at udvikle og tilbyde skoleundervisning, lærer- og pædagogkurser, gennemføre fagligt funderede og lærerige kulturhistoriske events og aktiviteter for børnefamilier og turister samt at udføre og være ramme for eksperimentalarkæologisk forsøgs- og rekonstruktionsarbejde, engagerer Sagnlandet sig også i samfundsaktuelle udfordringer. Det sker såvel gennem egne udviklingsprojekter samt gennem eksterne samarbejdsprojekter, der skal skabe samfundsgavnige effekter, der rækker langt ud over Sagnlandets egne grænser.

Som del af den samfundsøkonomiske afrapportering, skal der her gives få udvalgte eksempler på sådanne indsatser, som Sagnlandet Lejre i 2019 bl.a. har involveret sig i.

SAGNKONGERNES VERDEN - Et unikt arkitekturhistorisk ikon for Nationalpark og Lejreområdet

I marts 2018 påbegyndte Sagnlandet den fysiske genskabelse af den største af de 7-8 udgravede kongehals-bygninger fra germansk jernalder og vikingetid fundet og publiceret af Roskilde Museum. Det enestående byggeri er fortsat i 2019. Sideløbende er der i 2019 udført omfattende research på historiske møbler, husgeråd og klædedragter til det royale 700tals miljø. Rekonstruktioner af disse genstande er iværksat i 2019. Udover bygning af kongehallen (benævnt HAL i projekt Sagnkongernes Verden) er der - som i 2018 - arbejdet videre med opførelse af et stort langhus (HUS). Langhuset blev i 2009 udgravet i umiddelbar tilknytning til hallen. Efter udgraverens tolkning har det fungeret som overnatningshus for kongehallens beboere, mens den enorme hal få meter derfra har haft en mere repræsentativ funktion.

Byggeriet af Sagnkongernes Verden, der udover HAL og HUS omfatter et nyt moderne MAGASIN (opført i 2017 og taget i brug i 2018), er muliggjort ved to generøse donationer fra hhv. A.P. Møller og Hustru Chastine Mc-Kinney Møllers Fond til almene Formaal (65 mio. kr.) og Augustinus Fonden (11 mio. kr.). Igennem hele projektperioden har begge fonde bidraget med værdifuld sparring og konstruktive råd gennem faste styregruppemøder året igennem.

Den 30. april 2019 havde byggepladsen besøg af en særligt gæst. Det var Sagnlandets protektor, Hendes Majestæt Dronningen, der havde taget imod Sagnlandets invitation om et uofficielt, privat besøg for ved selvsyn at få indblik i Sagnlandets bud på, hvordan et kongeligt halbyggeri fra 700-tallet kan have taget sig ud. På dagen mødte Dronningen en udvalgt skare af arkitekter, ingeniører, tømrere, smede, træskærere og tekstilfolk. De udgjorde en lille brøkdæl af de mange mennesker, der siden 2013 på forskellig vis har bidraget til projektet med viden, inspiration, kreativitet, opfindsomhed, beregninger og projektering. Sagnlandets bestyrelsesformand, professor i arkæologi, Kristian Kristiansen, Göteborg Universitet samt hans hustru, Lotte Hedeager, professor i arkæologi, Oslo Universitet og medlem af kongehalsprojektets Nationalt Fagligt Rådgivende Udvalg, var sammen med Sagnlandets direktør værter for Dronningen.

Dronningen blev festligt modtaget på vikingemåner af tre af Sagnlandets dragtklædte medarbejdere. De modtog Majestæten med ”Hånddug og høflighed”, som det hedder i de over 1000 år gamle Eddadigte. Dronningen fik således både tvættet hænder i frisk vand og hilst velkommen med en skål i mjød ledsaget af smagsprøver på skyr med friske bær og honning. Herefter guidede bestyrelsesformand, NFRU-medlem og direktør Dronningen rundt i byggeriet. Her mødte og talte Hendes Majestæt personligt med repræsentanter for de mange forskellige fag, der aktuelt arbejdede på Kongehallen.

Besøget var aftalt til 2 timer, men Hendes Majestæt valgte at forlænge det med 45 min. Det gav tid til spændende spørgsmål og samtaler med de mange involverede i byggeriet af kongehallen, men også tid til at tage de smukke plantefarvede dragter nærmere i øjensyn, som var under produktion på

LEDELSESBERETNING

Sagnlandets "Nørkleoft" i det nyopførte MAGASIN. Her blev der drøftet udformning og design af de over 100 dragter til Kongehalsmiljøet, som Sagnlandets dygtige rekonstruktionsmedarbejdere fra Dragtværkstedet sammen med mange frivillige producere. Dragterne skal benyttes af skolebørn ved undervisningsforløb og fortidsfamilier ved levendegørelse og ophold i Kongehalsmiljøet, når det står færdigt i 2020.

Besøget var en stor succes hvilket fremgår af Kongehusets tilbagemeldinger dagen efter: *"Kære direktør Lars Holten. HM Dronningen har bedt mig takke Dem og alle sagnlændingene for et fantastisk besøg. Det var en lærerig og underholdende eftermiddag, som Majestæten nød meget og hun besøger meget gerne Kongehallen igen, når den står færdig. En stor tak til alle de ildsjæle, der var med til at gøre besøget til en helt unik oplevelse, og som har været med i den store komplicerede bygningsproces."*

Med venlig hilsen, JN, Hendes Majestæt Dronningens Hofdame

I 2019 var det ligeledes en stor glæde for Sagnlandet Lejre at få lejlighed til at lave særlige rundvisninger for medarbejdere og bestyrelsesmedlemmer for projektets to store donatorer. Det skete i hhv. maj og november 2019, hvor A. P. Møller Fonden og Augustinus Fonden hver især havde henlagt udflugter til Sagnlandet for at give deres egne kollegaer dybere indsigt i det unikke byggeprojekt.

Byggeri af HAL og HUS sker i et stærkt samarbejde med Wohlert Arkitekter som totalrådgiver, Elgaard Architecture som bygherrerådgiver og Julius Nielsen & Søn som totalentreprenør. Det fortsætter i 2020, hvor begge bygninger forventes afleveret i årets første måneder.

SAGNKONGERNES VERDEN - kildegrundlag og formål

SAGNKONGERNES VERDEN tager udgangspunkt i arkæologiske fund gjort af Roskilde Museum i Gl. Lejre i 2009. Her udgravede museet sporene af Danmarks største hus fra oldtiden: En kæmpehal af egetømmer på 60 meters længde dateret til 700-tallet. For at perspektivere størrelsen er Rundetårn til sammenligning 36 meter højt! Fundet tolkes af arkæologer som et eksempel på de kongelige halbygninger, der omtales i skriftlige kilder fra vikingetid/tidlig middelalder. I forbindelse med udgravningen af halbygningen kunne arkæologerne fra Roskilde Museum konstatere, at der i umiddelbar tilknytning til hallen, lå en mindre bygning på ca. 20 meters længde. Den er tolket som et overnatningshus for hallens royale beboere. I Sagnlandets projekt benævnes disse to bygninger henholdsvis HAL og HUS.

I HALLEN skal gæsterne opleve livet i og omkring et royalt højsæde. HALLEN indrettes med møbler, husgeråd, redskaber, våben, dragter og billedskærerarbejder fra forskellige arkæologiske fund. Bl.a. med inspiration fra den berømte, rigt udstyrede gravhøj ved Oseberg i Norge. I højen lå et velbevaret langskib af træ udrustet med alt, en royal person havde brug for i efterlivet. HALLEN bliver ramme for et levende, autentisk miljø, der afspejler det spektakulære liv og prægtige håndværk, der engang kan have udfoldet sig i Lejre. Derudover bliver selve HALLEN et symbol på datidens ypperste håndværk og forståelse for materialer, geometri og konstruktion.

HUSET skal i Sagnlandet fungere som en stemningsfuld ramme for overnattende skoler på længerevarende undervisningsforløb og lejrskoleophold i Sagnkongernes Verden. Her skal de sove på skind og i alkover og få en sanselig oplevelse, der i den grad vil stimulere deres ind- og medlevelse i historien som en del af hirden & husholdets verden.

Projektet kombinerer vikingernes elegante arkitektur med det 21 århundredes teknologi og viden om indeklima, arbejdsmiljø og lysætning. Derfor er HALLEN og HUSETS overlegne halkanstrukturer placeret på moderne fundamenter med strøm, varme, vand og fiberkabler, der muliggør aktiviteter og brug på alle årstider. Et kæmpe jordvarmeanlæg på 4000 m² opført som del af projektet bidrager til bæredygtig drift.

SAGNKONGERNES VERDEN er derfor ikke alene et nyskabende kulturhistorisk projekt, der forbinder historiens dybe rødder på tværs af arkæologi, mytologi, arkitektur og landskab i en integreret oplevelse. Det er også et teknologisk innovationsprojekt, hvor Sagnlandet har sat sig som mål at bryde nye veje og vise, hvordan man på æstetisk vis kan bygge bro mellem forhistorisk arkitektur og moderne teknologi for at skabe fleksible rammer for historisk levendegørelse, undervisning og kulturhistoriske arrangementer. Alene HALLENS centrale rum kan rumme op til 300 gæster. Det giver spændende

LEDELSESBERETNING

muligheder for at lade skuespillere, storytellere, håndværkere, musikere m.fl. få en unik arena at udfolde sig i til særlige kulturhistoriske arrangementer med teater, musik, fortælling mm. HALLEN og HUSETs gennemtænkte indretning og integration af moderne teknologi skal samtidig understøtte en forandring af Sagnlandet Lejre fra sæson- til helårsattraktion med øget jobskabelse til følge.

Med Sagnkongernes Verden ønsker Sagnlandet at give både børn, unge og voksne ”syn for sagn” og oplevelser for både hånd, hoved og hjerte. Et besøg i Sagnkongemiljøet vil både give indblik i nordisk mytologi, Danmarks sagnhistorie, datidens hierarkiske samfundsstruktur, brug af naturens ressourcer og godt håndværk. Det hele formidlet i rammen af en særegen nordisk husform, der opstår i løbet af jernalderen i form af huse med buede langvægge og dobbeltkrumme tagkonstruktioner. Det er en arkitektur, der rummer særlige, raffinerede proportionsforhold, som afslører stor geometrisk viden og indsigt. Sagnlandets arbejde med analyser af forhistorisk arkitektur i kombination med selve projekteringen af kongehallen har således allerede givet ny og spændende forskningsmæssig viden.

I den kommende formidling af livet i hallen er det Sagnlandets grundlæggende præmis, at kongehallen ud fra såvel arkæologiske, arkitektoniske og religionsvidenskabelige analyser og kilder skal anskues som: ”*Et arkitektonisk udtryk og en arena for højere magter*”. Dvs. en bygning der både har fungeret i iscenesættelsen af såvel de religiøse/guddommelige magter som de verdslige/politiske magter i samtiden. Hallen indrettes med tidstypisk inventar og billedskærerarbejder, der understøtter denne fortælling, der samtidig kan perspektiveres til, hvordan magt og religion iscenesættes i dag ved hjælp af arkitektur, symboler og særlige regler og ritualer.

Sagnkongernes Verden indgår derfor i et vigtigt dannelsesperspektiv hvormed Sagnlandet vil skærpe børn og unges historiske forståelse af andre tiders livsvilkår og trosforestillinger kombineret med en respekt for vores forfædres kreativitet og innovationsevne. Det skal sikre, at alle gæster efter et besøg i Sagnkongernes Verden oplever sig selv som del af et større historisk hele og med en bevidsthed om, at hver generation står på skuldrene af de foregående på godt og ondt.

Ud fra et samfundsperspektiv indgår projektet i synergi med vigtige samfundsmæssige indsatsområder. Projektet forholder sig til kommunale, regionale og nationale strategier om åben skole og praksisnær undervisning, styrkelse af lokal identitet og sammenhængskraft og udvikling af bæredygtig kulturturisme for øget vækst og beskæftigelse. Projektet kommer derfor mange forskellige interessenter til gavn.

Produktion af historiske dragter, husgeråd og billedskærerarbejder til Kongehalsmiljøet

I sidste del af 2018 var den fysiske opførelse af Kongehalsmiljøet så langt, at det ud fra en risikovurdering af uforudsete hændelser og udgifter blev anset for forsvarligt at påbegynde arbejdet med dragter, husgeråd og øvrigt inventar til Kongehallen. Dette research- og rekonstruktionsarbejde blev intensiveret i 2019, hvor der ydermere er sat gang i en række billedskærerarbejder udført i hånden på udvalgte arkitektoniske elementer i Kongehallen.

Sagnlandets arbejde med at designe og producere dragter til kongehalsmiljøet sker bl.a. i et spændende samspil med projekt ”Velklædt i Vikingetiden” (ViV) finansieret af Velux Fonden med Nationalmuseet som leading partner. Udover Sagnlandet er Københavns Universitet samarbejdspartner i projektet, der løber frem til og med 2021. Formålet med projekt ViV er at samle den spredte og fragmenterede viden om vikingetidens beklædning ud fra arkæologiske, ikonografiske og litterære kilder og gøre den tilgængelig for almenheden som grundlag for videnskabeligt funderede rekonstruktioner af datidens klædedragt.

I første halvår 2019 har Sagnlandet Lejres tekstilarkæolog arbejdet tæt sammen med tekstileksperter fra Københavns Universitet, Center for tekstilforskning, i Sagnlandets eget dragtværksted. På basis af originale tekstilfragmenter fra en mands og en kvindegrav fra henholdsvis Mammen og Hvilehøj, begge dateret til 900-tallet, skal der genskabes to højstatusdragter til Nationalmuseets kommende, permanente vikingeudstilling. På basis af tekstil- og fiberanalyser af disse originale tekstilfund er der i vinter og forår 2019 gennemført en række eksperimentalarkæologiske forsøg med spinding og vævning af forskellige uld kvaliteter i Dragtværkstedet. I juni afholdt Projekt ViV en workshop i Sagnlandet om dette rekonstruktionsarbejde. Her deltog samarbejdspartnere fra Historiska Museet i Stockholm og Kulturhistorisk Museum i Oslo. I september deltog projektets medlemmer i den store europæiske arkæologi-konference EAA (European Association of Archaeologists Annual Meeting) i Bern med en

LEDELSESBERETNING

session om boligtekstil i vikingetid. Her præsenterede Sagnlandets tekstilarkæolog tanker om brug af tekstil i indretningen af den store Kongehal. I efteråret 2019 er selve arbejdet med dragterne til Nationalmuseet udstilling påbegyndt. I samarbejde med en lang række håndværks-eksperter (skindgarver, båndvævere mv) forventes de at være færdige i løbet af sommeren 2020.

Dragtværkstedets medarbejdere hhv. væver stoffet til dragterne, designer mønstre, syer og udfører de flotte broderier. Projektet afsluttes i 2021 med at gøre den oparbejdede viden om vikingetidens dragt- og tekstilhåndværk offentligt tilgængelig via et online katalog, der skal bidrage til at højne kvaliteten af de vikingedragter, som mange frivillige ved museer, attraktioner og vikingemarkeder laver og bruger.

Selvom Sagnlandets eget dragtsyningsprojekt til Kongehallen således på flere måder har måtte foregribe resultaterne af projektet Velklædt i Vikingetiden, har parløbet og det tværvidenskabelige og -tværinstitutionelle samarbejde givet gode muligheder for at diskutere mulige løsninger og valg af tolkninger på det bedst mulige faglige grundlag. På grund af det bevarede fundmateriales fragmenterede karakter har vi trukket på iagttagelser og viden fra både ældre og yngre kilder, hvor særlige tilfældigheder har bevaret tekstiler fra tidens tand. Som inspirationskilder for stofkvaliteter og tilskæringer er der derfor inddraget publicerede studier af de relativt få og geografisk og tidsmæssigt spredte, bevarede rester og fragmenter af beklædningsgenstande fra jernalder, vikingetid og tidlig middelalder fra det skandinaviske og nordtyske område. I forhold til snit og design er de fragmenterede tekstilrester sammenlignet med ikonografiske kilder. Kongehallens datering til 700-tallet gør de såkaldte "guldgubber", der optræder i 500-700-tallet, til en vigtig inspirationskilde. Guldgubber er ganske små, kun 1-2 cm høje, figurer, der typisk er præget i tyndt guldblik. Flere af disse viser påklædte menneskefigurer af begge køn. Guldgubber findes desuden typisk på såkaldte centralpladser i det skandinaviske område og flere gange i sammenhæng med periodens store halbygninger. Pga. deres størrelse gengiver de i sagens natur kun en begrænset detaljering af datidens dragtmøder, men man fornemmer, at der har været en stor diversitet i dragterne.

De grundige studier har ved udgangen af 2019 resulteret i, at Sagnlandets tekstilhåndværkere sammen med ca. 20 frivillige syere har produceret over 400 beklædningsdele. Det betyder, at ikke mindre end 120 skolebørn og 40 børn og voksne på fortidsfamilieophold nu kan få en taktile oplevelse af datidens klædedragt, materialer og farver i Kongehalsmiljøet. Den omfattende og varierede garderobe tilgodeser påklædning af børn og voksne i alle aldre, højde og drøjde. Der er produceret særke og skjorter i hør samt et bredt udvalg af bukser, kjoler, kofter, kapper og hætter i uld.

Formålet med disse dragter er primært pædagogisk, og dragterne bliver brugt og slidt dagligt. Derfor er uld- og hørstoffet maskinfremstillet. De maskinvævede stoffer er produceret på baggrund af Sagnlandets specialbestilling og specifikation af vævningstyper og trådkvaliteter på Kjellerup væveri, der er et af de få tilbageværende væverier i Danmark. Andre stoffer er nøje udvalgt hos forhandlere i ud- og indland, for at det så vidt muligt skal ligne de beklædningsstekstiler, man fremstillede i vikingetiden. Alle stoffer er plantefarvet i Sagnlandet. Skjulte sømme er syet på maskine, mens synlige sømme er håndsyet af de frivillige, der er blevet uddannet i forhistoriske sy-teknikker af Sagnlandets dygtige tekstilhåndværkere.

Arbejdet med at fremstille dragter til Sagnlandets egne formidlingsinstruktører, der skal agere i Kongehallen ved formidling og undervisning, blev påbegyndt medio 2019. Sammenlignet med dragterne til skoleelever og fortidsfamilier, går vi i dybere ind i detaljer omkring stofkvaliteter og syning. Målet er, at en stor del af tekstilerne skal være håndvævede og således tættere på de originale kvaliteter fra vikingetiden, end det er muligt at opnå med færdigkøbte stoffer. Endvidere vil alle dragtdelene blive syet i hånden. Det skal give Sagnlandets formidlere mulighed for at formidle datidens håndværksmæssige kunnen for de besøgende, der samtidig får indsigt i kvalitetsforskelle mellem industrialiseret produktion og håndværk. Da håndvævning og -syning er et særdeles tidskrævende arbejde, er intentionen at have 15 dragter klar i løbet af 2020. Også i dette store arbejde får dragtværkstedets medarbejdere god hjælp fra gruppen engagerede frivillige, der hjælper med det omfattende sy-arbejde i hånden.

I 2019 har en særlig projektgruppe, "Projekt inventar", nedsat blandt Sagnlandets medarbejdere, arbejdet med øvrig indretning og udstyr til Kongehallen. Foreningen Vikingebuen er en sammenslutning af attraktioner og museer, der arbejder med forskningsbaseret formidling af vikingetiden. I regi af denne forening deltog projektgruppen med fagfæller fra Vikingebuens øvrige medlemmer i en fælles studietur til Sverige. Her besøgte de Historiska Museet og VRAK i Stockholm, Gl. Uppsala Museum,

LEDELSESBERETNING

Björkö med Birkamuseet og formidling i landskabet og en igangværende udgravning. Alle dage var der arrangeret et tætpakket program. Hvert besøg var suppleret med møder med kulturattraktionernes svenske eksperter inden for formidling og kommunikation af og om vikingetiden.

Sådanne studieture, møder og eksterne faglige input betyder, at Kongehallens inventar skabes og udvikles på baggrund af solid og velfunderet faglig ballast, der også inkorporerer formidlingserfaringer fra eksperter i hele Norden. Det skal sikre, at det kommende Kongehalsmiljø bliver en velfungerende ramme af høj faglig kvalitet, der er egnet til formidling og undervisning med fokus på inddragelse af Sagnlandets forskellige målgrupper og gæster, der er bredt sammensat mht. alder, uddannelse og baggrund.

”Projekt Inventar” arbejdsgruppen har i 2019 indgået flere relevante samarbejder med dygtige rekonstruktionshåndværkere fra ind- og udland. Et eksempel er firmaet Volundr, hvor den polske ingeniør og sølvsmed Wojtek Kochman hjælper med at rekonstruere en række metalfund fra Lejreengen, som skal bruges i Kongehalsformidlingen. Sådanne rekonstruktionsprojekter af lokale, arkæologiske vikingetidsfund inkluderer også andre samarbejdspartnere. Bl.a. ROMU (Roskilde Museum), hvor fagfolk fra museets afdelinger i både Lejre og Roskilde har været til stor hjælp og bl.a. har stillet professionelle fotos og upublicerede billeder til rådighed for Sagnlandets rekonstruktionsarbejder. Også internt i Sagnlandet Lejre udnyttes organisationens mange forskellige fagligheder, der både favner arkæologer, historikere og pottemagere, vævere, farvere, smede og træhåndværkere. Det er hele dette team, med stor didaktisk og formidlingsmæssig ekspertise, som sikrer, at Kongehallen bliver et enestående videnspædagogisk fyrtårn for formidlingen af vikingetidens arkitektur, håndværk, ikonografi, samfunds- og åndsliv. F.eks. har Sagnlandets Pottemagere i 2019 på baggrund af publicerede fund arbejdet med at fremstille en lang række prototyper af lerkar i mange forskellige former og størrelser. Det rekonstruerede keramiske inventar repræsenterer både lokal, indenlandsk produktion og importerede lerkar fra såvel angelsaksisk som nordtysk område. Den importerede keramik skal i Kongehalsmiljøet bruges til formidling af et magtcenters langdistance kontakter og illustrere import af f.eks. vin, olier mv.

Kongehallens billedskærerarbejder blev i 2018 og første del af 2019 skabt ved hjælp af avanceret robotteknologi i form af automatiseret CNC-skæring. I 2018 blev hallens fire højsædesøjler, der er ca. 8 meter høje og vejer ca. 1 ton hver, udskåret med en rigdom dyreornamentik. I 2019 er der ved hjælp af tilsvarende teknologi blevet udskåret 6 svære og tonstunge pragtportaler af varierende højde i massive egetræsbjælker. Pragtportalene udgør kongehallens i alt 3 ydre og 3 indre døre. I højde spænder portalerne fra ca. 2,5 meters højde og helt op til ca. 4 meter højde. Forud for skæreprocessen er gået et langvarigt research arbejde med udvælgelse af relevante ornamentter og dyrestile, som efterfølgende er blevet programmeret først i 2D og derefter i 3D programmer, der slutteligt har skullet konverteres til den særlige CNC- software, der styrer den enorme maskine. Dette er sket i et engageret samarbejde mellem Sagnlandet Lejre, Tegnestuen Kronværk i Helsingør og Bystrup Maskinsnedkeri i Svendborg.

For at sikre et håndlavet udtryk skal de maskinskårne udsmykninger med dyreornamentik på portaler og søjler efterbearbejdes i hånden af en professionel billedskærer. Her har Sagnlandet Lejre etableret et godt samarbejde med billedskærer Sanne Marie Seipelt, Roskilde. Arbejdet er for portalernes vedkommende påbegyndt i sidste halvdel af 2019. Billedskærerens arbejde består dels i at efterbearbejde alle glatte flader i ornamentterne med forskellige billedskærerjern, så de optræder med fine små spor af håndværktøj og dels i at viderebearbejde ornamentikkens udtryk med særlige overflademønstre, der er så detaljerede, at de kun kan laves i hånden. Overflademønstrene udføres med baggrund i arkæologiske og historiske kilder. Det rige, velbevarede Osebergfund fra 800-tallets begyndelse er en vigtig inspirationskilde. Anden inspiration kommer fra norske stavkirkeportaler fra tidlig middelalder, der viderefører vikingetidens fornemme billedskærertradition. Dette tidskrævende håndværksarbejde fortsætter i 2020.

I 2019 har billedskæreren udført en lang række plastiske unikaarbejder uden brug af forudgående CNC-teknologi. Det omfatter udsmykningen af Kongehallens store udvendige ”gavlhorn”, der ender i stiliserede ørnehoveder. Her er inspirationen fra billedfremstillinger af odinfigurer/odinkrigere med hornede hjelme, der ender i sådanne rovfuglehoveder. Motivet optræder i perioden fra 600-900 tallet på bl.a. aristokratiets pragtfuldt udsmykkede hjelme med mytologiske motiver i presblik, på bæltespænder og på små 3-dimensionelle amuletter. Gavlenes udragende ryg- og mellemåse, der bærer

LEDELSESBERETNING

det enorme tag, er udsmykket med store ormehoveder, ulvehoveder og ravnehoveder. De er udført med inspiration fra datidens husformede skrin med dyrehovedformede beslag af ulve og rovfugle, små løsfundne remendebeslag, mv. Endeligt er der udført 18 store ansigtsmasker i form af skæggede mandshoveder. De afslutter hver bærende bindebjælke, der forbinder hallens indvendige tagbærende stolpesæt med hallens krumme ydervægge. Langs hallens ydervægge ses på disse bjælkeender en række ansigtsmasker lige under tagskægget, som ”styrker/beskytter” dette vigtige konstruktive led mellem indre og ydre konstruktion. Inspirationen til en sådan konstruktiv placering kommer fra iagttagelsen af, at sådanne ansigtsmasker findes placeret på stighbøjler, seletøjsbeslag, dragtnåle, slæder, åretolde og lignende ”kritiske punkter”, hvor forskellige materialer mødes og sammenføjes eller svage punkter skal styrkes.

Formålet med de imponerende billedskærerarbejder på hallen er således flersidigt. Dels giver billedskærerarbejderne de besøgende indblik i datidens håndværksmæssige kunnen og æstetiske udtryksform. Men samtidig formidler vi, at der bag udsmykningerne og deres placeringer ligger en magisk-religiøs forståelse af verden, der har skullet sikre og beskytte både bygningen og dets beboere mod farlige kræfter og ulykke.

SAGNKONGERNES VERDEN - organisation og samarbejdspartnere

Styregruppe: Lars Reuter, Projektrådgiver, A.P. Møller og Hustru Chastine Mc-Kinney Møllers Fond til almene Formaal, Frank Rechendorff Møller, Fondsdirektør, Augustinus Fonden, Lars Holten, direktør, Sagnlandet Lejre, Hans Henrik Højlund, Elgaard Architecture A/S. Totalrådgiver; Maa., byggeøkonom og partner, Thorben Schmidt, Wohlert Arkitekter. Styregruppen mødes hver anden måned.

Bygherre: Sagnlandet Lejre ved Kristian Kristiansen, bestyrelsesformand, professor, dr.phil. Göteborg Universitet. Peter Skak Iversen, forretningsudvalgsmedlem, tidligere direktør DONG, Lars Holten, direktør Sagnlandet Lejre.

Rådgivergruppe: Bygherrerådgiver: Maa., byggeøkonom og partner, Hans Henrik Højlund, Elgaard Architecture A/S. Totalrådgiver; Maa., byggeøkonom og partner, Thorben Schmidt, Wohlert Arkitekter. Tekniske underrådgivere: Ingeniør, master nordisk bygningskulturarv, partner, Jeppe Sten Andersen, Eduard Troelsgaard samt Ingeniør, partner, Kasper Jørgensen, Gert Carstensen A/S. Rådgivning brand og sikkerhed: Mikael Nørgaard Gam, Brandteknisk rådgiver, Master i Brandsikkerhed, Dansk Brandinstitut (DBI). Denne gruppe varetager projektering i overensstemmelse med myndighedskrav mv.

Totalentreprenør: Julius Nielsen & Søn ved direktør Søren Hansen.

Særlige Bygherreleverandører: Ejer, Palle Nielsen, Bondskovgaard Savværk (Bilehugget egetømmer) og Maa. Kasper Lyneborg, Tegnestuen Kronværk (udstilling/digital formidling, 2D og 3D-programmering til CNC-skæring). Ejer, Niels Henning Bystrup, Bystrup Totalbyg (CNC-skæring). Sanne-Marie Seipelt, billedskærer.

Nationalt Fagligt Rådgivende Udvalg (NFRU): Anna Beck, museumsinspektør, Museum Sydøstdanmark. Bente Draiby, arkitekt, mag. art. Henriette Lyngstrøm, lektor Københavns Universitet. Josefine Franck Bican, Forskningsassistent Nationalmuseet. Jørgen Poulsen, fhv. leder Vikingelandsbyen Albertslund. Lars Jørgensen, Forskningsprofessor, Nationalmuseet (? september 2016). Lotte Hedeager, Professor, Oslo Universitet. Svend Jakobsen, Ingeniør, partner Eduard Troelsgaard Ingeniører. Torben Dehn, specialkonsulent Kulturstyrelsen.

Øvrig rådgivning: Sagnlandets revisionsfirma BDO ved Peter Rasborg, Senior Partner, statsautoriseret revisor og Sten Kristensen, Partner, Momschef. Ole Bernt Hasling, Advokat (H), Partner, Mazanti-Andersen Korsø Jensen, AdvokatPartnerselskab.

Lejre Kommune: Center for Teknik & Miljø Ann-Britt Zwergius, byggesagsbehandler (koordinerer i forhold til selve byggeriet) samt Mette Straarup, planmedarbejder (afklarer planmæssige spørgsmål). De faste kontaktpersoner indkalder øvrige ressourcpersoner i kommunen efter behov for at sikre smidig sagsbehandling.

LEDELSESBERETNING

Sidst, men ikke mindst, har hele kommunalbestyrelsen i Lejre Kommune samt mange andre fra kommunes embedsværk vist Sagnlandet Lejres projekt stor interesse og bakket godt op lige siden præsentation af den første projekt idé tilbage i 2012 og til nu. Dette engagement er meget værdsat af såvel bygherre som bevilgende fonde. Tak.

1800-TALS SPISEHUSE & AKTIVITETSOMRÅDE - nyt smukt familieområde indviet i 2019

Primo 2018 påbegyndte Sagnlandet Lejre i samarbejde med arkitekter og ingeniører projektering af den tiltrængte renovering og ombygning af Sagnlandets utidssvarende madpakkehus, den historiske bygning Videsøhus, til et historisk spisehus. I tilknytning til spisehuset blev der desuden projekteret en ny facilitetsbygning med toiletter, puslerum samt køle-frysedepot kaldet "Det Lille Hus". Endeligt blev der tegnet og projekteret et nyt instruktør-hus, "Bådehuset" til Båldalen med tilhørende bådebro. Til bådebuset blev produktion af 6 nye historiske jollepramme bestilt på Vikingskibsmuseets bådeværft.

Hele denne flotte fornyelse af disse længe og stærkt savnede gæstefaciliteter er gjort mulig af en meget rundhåndet fondsdonation på 13 mio. kr. modtaget ultimo 2017 fra Annie & Otto Johs. Detlefs' Fonde.

I 2019 blev alle disse byggerier gjort færdig og det historiske spisehus, Cafe Hvidesøhus, og Bådehus med bro og historiske robåde indviet ved en festlig fejring 2. august 2019. Det skete sammen med repræsentanter for Annie & Otto Johs. Detlefs' Fonde og en lang række af Sagnlandet Lejres gode samarbejdspartnere, herunder bl.a. Lejre Kommunes kommunalbestyrelse og en lang række embedsfolk.

De over 100 gæster havde fulgt opfordringen i Sagnlandets invitation og mødte op i klædelige strå- og sommerhatte, der bragte tankerne hen på tiden omkring 1900, når borgerskabet tog i skoven. For at fuldende indtrykket af en gammeldags sommerfest bød Cafe Hvidesøhus på perlende Champus, forfriskende frugtpunch, hjemmelavet limonade, hjemmebagt æblestang og små lette sandwich. Sidstnævnte er en spise med rod i 1700-tallets overklasse og opkaldt efter Jarlen af Sandwich. I løbet af 1800-tallet bredte sandwichen sig til det bedre borgerskab, hvor den blev indtaget ved festlige lejligheder. Takketaler fra Sagnlandets bestyrelsesformand Kristian Kristiansen, Lejre Kommunes borgmester Carsten Rasmussen, Sagnlandets bestyrelsesmedlem Peter Skak-Iversen samt direktør Lars Holten blev suppleret med mini koncert ved rigsspillemand Poul Bjerager Christiansen og hans spillemand. De trakteredede med 1800-tals traditionsmusik fra Lejre-egnen, der med stor sandsynlighed har lydt, når dansen blev trådt i den nærliggende skovpavillon, restaurant Herthadalen, der i sin tid også havde udlejning af robåde og tilbud om keglespil under trækroneerne.

Renoveringen af Hvidesøhus er blevet realiseret i et godt samarbejde med Wohlert Arkitekter som totalrådgiver og SB-Murer som hovedentreprenør, mens Bådehus og bro er tegnet af Wohlert Arkitekter og udført i et godt samarbejde med Hegsmontagen ved Kristian Stausholm.

1800-tals Spisehus & Aktivitetsområde - formål og historisk baggrund

Umiddelbart udenfor Sagnlandets Lejres hovedindgang ligger den dejlige restaurant Herthadalen ved bredden af Knapsø. Allerede fra slutningen af 1700-tallet søgte Lejres bønder ud til de natursmukke område for at danse og hygge sig. Fra midten af 1800-tallet blev området centrum for grundlovsmøder, hvor bl.a. Grundtvig holdt tale. Her kunne man både spise og drikke, spille kegler ved skovpavillonens samt leje robåde til romantiske sejlture på Knapsø. Både og keglebane blev dog nedlagt i 1960'erne. Det er derfor denne lokale fortælling om herregårdsskabet og 1800-tallets samfundsudvikling, som Sagnlandet har taget afsæt i ved udviklingen af projekt "1800-tals spisehus & aktivitetsområde".

Med den flotte donation fra Annie & Otto Johs. Detlefs' Fonde har Sagnlandet genskabt den lokale historie i form af et spændende og lærerigt spise og aktivitetsmiljø med afsæt i det Hvidesøhus, hvis ældste dele går tilbage til 1764. Fra Hvidesøhus kan Sagnlandets gæster nu "smage på historien" i form af børnefamilievenlige retter med et historisk twist. F.eks. gode saltmadsfade med tørrede, røge-de og saltede pølser og skinker ledsaget af groft brød, hjemmelavede frikadeller og gode pølser samt hjemmelavet æblekage med husmandskaffe. Gårdspladsen foran Cafe Hvidesøhus er indrettet med hyggelige, klassiske hvidmalede krobænke og borde og børn og voksne kan forlyste sig med at sjippe og gå på stylder.

LEDELSESBERETNING

Projektet har på afgørende vis forbedret Sagnlandets generelle tilgængelighed og basale publikumsservice. Alle gæster kan nu glæde sig over centralt placerede toiletter, handikaptoilet og puslefaciliteter i den nye bygning, "Det Lille Hus". De bedste forældrevenlige, fladbundede og stabile jollepramme og den lave bro ud i Hvidesø, har sikret nem af/påstigning og dermed sikret alle aldersgrupper forbedret adgang til at opleve glæden ved at sejle på søen. Båldalen er desuden opgraderet med faste bænke og nye og større faste grillsteder. Her kan familierne hygge sig med selv at grille egne medbragte råvarer eller gode pølser fra Cafe Hvidesøhus. I både skriftlige publikums evalueringer er tilfredsheden med de smukke nye faciliteter allerede kommet til udtryk:

- *"Super skøn mad til virkelig rimelige priser! Tak!"*
- *"Vi er kommet her gennem mange år og jeres fornyelser er virkelig positive. Robådene, nye toiletforhold, caféen."*
- *"Positivt med alle de vegetariske muligheder for sandwich. Og smagen. Størrelsen og Prisen!!!"*
- *Kære Lars Holten --- jeg skrev engang til dig om de bænke, der var for lave til "bedsterne" og de hofteopererede. Vi kunne ikke komme hverken ned eller op. Har været på besøg i dag. Jamen det er så skønt med alle de bænke. De er en gave til os gamle, og hvor det hele blevet flot. :-). Jeg har kommet på stedet siden sidst i tresserne. Hvilken udvikling! Tillykke med det!*

Personalet i Båldalen har også modtaget mange spontane, mundtlige kommentarer fra gæsterne. De har bemærket og - ligesom personalet - glædet sig over det nye smukke Båldalshus med værksted og mulighed for undervisning og formidling under tag, de fine nye bålpladser med bænke og den nye bro. Ikke mindst de smukke nye 1800-tals robåde er blevet overordentligt godt modtaget af børnefamilier og seniorgæster. Her er blot nogle få citater fra de mange dejlige tilbagemeldinger, som medarbejderne har modtaget fra Båldalens gæster:

- *"Hvor er det dog nogle smukke små både I har fået bygget"*
- *"Jeg er blevet for gammel og stiv i ryggen, til at kunne sejle i stammebådene, men robådene er lige noget for mig og børnebørnene"*
- *"Det er sjovt at I nu både har både fra oldtiden og fra 1800-tallet på søen"*
- *"...vi har haft en dejlig tur. Det var hyggeligt og næsten helt romantisk"*

I foråret 2020 færdiggøres projektets sidste elementer. Her anlægges to keglebaner (en til voksne og en til børn), en stor klappefold til får og geder og der plantes en abildgård.

Der skal her lyde en stor og varm tak til Annie & Otto Johs. Detlefs' Fonde, der har gjort hele denne positive udvikling mulig. TAK.

1800-tals Spisehus & aktivitetsområde - organisation og samarbejdspartnere

Donator: Annie & Otto Johs. Detlefs' Fonde ved bestyrelsesformand Annie Detlefs og direktør John Vincensen, OJD.

Bygherre: Sagnlandet Lejre ved forretningsudvalgsmedlem Peter Skak Iversen, tidligere direktør DONG, og Lars Holten, direktør Sagnlandet Lejre.

Rådgivergruppe: Maa., byggeøkonom og partner, Thorben Schmidt og Maa og partner, Line Loftsheim, Wohlert Arkitekter. Tekniske underrådgivere: Ingeniør, master nordisk bygningskulturarv, partner, Jeppe Sten Andersen, Eduard Troelsgaard samt Ingeniør, partner, Kasper Jørgensen, Gert Carstensen A/S.

Hovedentreprenør: Videsøhus og Det Lille Hus: SB-Murer Aps ved byggeleder Michael Ellegaard-Jensen. Bro og Bådehus: Hegnsmontagen ved ejer Kristian Stausholm.

Lejre Kommune: Center for Teknik & Miljø Ann-Britt Zwergius, byggesagsbehandler (koordinerer i forhold til selve byggeriet). Natur & Miljø Lisbet Løvendahl, naturmedarbejder (kontaktperson i forhold til sejlads, bro og naturpleje).

LEDELSESBERETNING

Også i Projekt 1800-tals Spisehus & Aktivitetsområde har Sagnlandet Lejre mødet stor velvilje i samarbejdet med Lejre Kommunes embedsværk om realisering af projektet. Stor tak for det.

NETVÆRK OG SAMARBEJDER FOR FREMME AF DANNELSE OG LÆRING

Sagnlandet Lejre deltager løbende i forskellige netværk med fokus på dannelse og læring. Her skal følgende samarbejder i 2019 fremhæves.

Sammenslutningen af Videnspædagogiske Aktivitetscentre i Danmark (VPAC): Det uformelle VPAC-netværk siden 2001 stiftede i 2018 en formel, juridisk forening med formand og bestyrelse for Danmarks i alt 16 VPAC'er, hvoraf Sagnlandet Lejre er medlem. Fælles for VPAC'erne, der ligger spredt ud over landet, er, at de alle modtager driftstilskudtilskud fra Undervisningsministeriets VPAC-pulje på baggrund af årlige ansøgninger og evalueringer. VPAC'erne repræsenterer uformelle læringsmiljøer, der dækker og formidler vigtig viden inden for mange forskellige fagområder til børn, unge og deres forældre i både skole og fritidssammenhæng. Fagområderne omfatter historie, kultur, natur, samfund, bæredygtig udvikling og teknologi. Centrene er derfor en vigtig kulturel og uddannelsesmæssig ressource for samfundet. De formidler forskningsbaseret viden gennem oplevelser og aktiviteter, der aktivt inddrager publikum, sætter tanker i gang, pirrer sanser og nysgerrighed og følelser. I november 2019 holdt VPAC'erne 2-dages årsmøde for direktørerne i Kerteminde ved Fjord & Bælt Centret. Udover at udveksle erfaringer og nøgletal for året bidrog to eksterne oplægsholdere med indlæg.

Lea Lønsted, konsulent 160 EAST CONSULTING, gav en introduktion til FNs 17 verdensmål (Sustainable development goals) fulgt af gruppearbejde og et caseoplæg fra Experimentarium. Sidstnævnte har valgt at sætte fokus på to primære mål: Klima (mål 13) og Partnerskab (mål 17). Pt. arbejder Experimentarium med regnvandsopsamling, affaldssortering, social rummelighed (8 ansat via rummeligt arbejdsmarked fra Gentofte kommune). Experimentarium samarbejder pt. med ISS om mulighed for anvendelse af rengøringsmidler uden kemi, der kun er baseret på vand, salt og strøm. Fremadrettet vil Experimentarium arbejde med, at udstillinger skal være så bæredygtige som mulige ved både opbygning/nedtagelse/kassering. Dvs. have fokus på produktion fra vugge til grav.

Oplæggene om Verdensmålene gav gode drøftelser VPACerne imellem om, hvordan de kan indtænkes i såvel drift, formidling og partnerskabssammenhæng samt hvilke udfordringer, der også kan være forbundet med at arbejde for opfyldelse af Verdensmål i dagligdagen. Temaet inspirerede således til at se mere systematisk på egen hidtidig praksis i forhold til Verdensmålene.

Sagnlandet Lejre har f.eks. siden 2008 arbejdet med indførelse af klimavenlige energiformer og har et stort Velkomstcenter og Multihus - samt snart stort nyt Kongehalsmiljø - hvor al rumvarme og brugsvand sikres ved store jordvarmeanlæg samt solfangere (FN mål 7 Bæredygtig energi og mål 13 Klimaindsats). Ligeledes omlagde Sagnlandet Lejre sit besøgslandbrug til økologisk dyrehold i 2014 og har længe haft affaldssortering (FN mål 12 Ansvarligt Forbrug og Produktion). Sagnlandet Lejre har endvidere siden 2014 haft samarbejdsaftale med Lejre Kommune om at fungere som Virksomhedscenter, der tager imod borgere, der har særlige behov for at sluses tilbage på arbejdsmarkedet. I Sagnlandet får de under forløbet tilknyttet en mentor. Herudover har Sagnlandet allerede 7 ansat i fleksjob (FN mål 8 Anstændige jobs og økonomisk vækst).

Mødets andet eksterne oplæg kom fra lektor Dione Russelbæk Hansen, Formel og uformel læring ved pædagogik og uddannelsesforskning, Syddansk Universitet. Dione Russel Hansen er leder af forskningsprojekt "pædagogik, kultur og ledelse" ved Institut for Kulturvidenskaber og gav et engageret og særdeles tankevækkende oplæg om, hvordan f.eks. uformelle læringsrum kan bidrage til dannelse og demokrati ved at lade legen frisætte tanken og fantasien for "hvad nu hvis vi gør/bruger sådan og sådan i stedet for "som vi plejer". Et befriende opgør med kvantitativ målstyring og 0-fejlskultur, der begrænser i stedet for at frisætte kreativt potentiale og udvikling.

Partnerskabsaftale mellem Allerslev Skole, Sagnlandet Lejre og Kultur- og Skoletjenesten Midt- og Vestsjælland: I 2019 indgik Sagnlandet Lejre som kulturinstitution samarbejde med Allerslev Skole i Lejre Kommune sammen med Kultur- og Skoletjenesten Midt- og Vestsjælland, der bidrager med økonomisk støtte. Forløbet strækker sig over tre år. I den periode har Sagnlandet adopteret 4.b og dens to lærere. Formålet er at skabe en tæt tilknytning mellem skole og kulturinstitution og indfri den pædagogiske ambition med "adoptionen": At følge børnene over en årrække og, med Sagnlandets vikingemiljø som uformel læringsramme, lade dem "være helte i deres eget liv". For en "helt" kender

LEDELSESBERETNING

og hviler i sig selv, har et ståsted og gør noget for andre og for fællesskabet. Arbejdet i dette praksisfællesskab skal således styrke hver enkelt elev og udstyre eleven med personlige færdigheder og kompetencer, styrke klassefællesskabet til fælles gavn samt give alle eleverne faglig viden om vikingetiden. En række møder mellem lærere og Sagnlandets undervisningsansvarlige har fastlagt en treårig køreplan med en række undervisningsforløb, der både foregår i Sagnlandet og på skolen.

I september blev adoptionen beseglet med en ceremoni i Sagnlandets vikingeområde, Ravnebjerg, for at understrege den gensidige alvor og forpligtigelse på hinanden. Der blev holdt "gilde", som det sig hør og bør ved indgåelse af vigtige aftaler. Læreren havde forfattet en fin grundfortælling, "Allerslevkrøniken", om klassen. Fortællingen forberedte eleverne på forløbet og deres kommende, fælles livshistorie med Ravnefolket. Ved måltidet blev de første sociale relationer knyttet, da eleverne sammen tilberedte gæstemiddagen - en dejlig kyllingesuppe med hjemmebagte fladbrød, ny kærnet smør og hjemmelavet friskost. Sidst på eftermiddagen kom de indbudte forældre og søskende - i silende regn - og blev budt velkommen af eleverne og Ravnefolket. Læreren fortalte "Allerslevkrøniken" og adoptionsceremonien blev afholdt ved Ravnebjergs ting-sten. Her fortalte Ravn fra Sagnlandet om de kommende år og om det ansvar, vi alle gerne vil påtage os, så at eleverne bliver gode, hjælpsomme voksne og hele mennesker, der tager vare på sig, på hinanden og på deres fællesskab. I midten af kredsen af tingstenene stod på skift barnet, en betroet voksen, en lærer fra skolen og Ravn fra Ravnefolket, der bekendtgjorde den fælles indsats og vilje til at være en del af Ravnefolket. De fire holdt samtidigt i "eds-ringen" og klassekammerater, forældre og søskende støttede højlydt op omkring det nye fosterskab. En dejlig fælles spisning afsluttede dagen, og der blev sagt tak og farvel og på gensyn. Det var en højtidelig og bevægende oplevelse for både elever, lærere og familierne.

I 2019 er det siden blevet til flere besøg i Sagnlandet og på skolen, hvor en viking også er mødt op i klassen. Ved alle møderne er eds-ringen en vigtig følgesvend, og båndene mellem børn, lærere og vikinger er blevet stedse stærkere. Eds-ringen, et fænomen som vi kender fra vikingetiden, er her en stærk og legemliggjort "husker" om vores fælles aftale. Senere på sæsonen øvede eleverne sig i vikingernes idræt, for at kunne gebærde sig i verden såvel fysisk som åndeligt. "Fællesskab" er grundtonen i disse forløb, og formålet er at skænke hinanden opmærksomhed, at være på, at være både underholderen og den underholdte og at være sammen om det fælles tredje. Alt sammen noget man skal øve sig på sin færd udi verdenen. Der er også udbragt "brageskål" omkring fælles værdier og adfærd i forholdet til hinanden i årene frem. I "brageskålen" har vi skålet med følgende ord:

- Vi vil tale pænt med hinanden!
- Vi vil lege med nogle, man ikke plejer at lege med!
- Vi vil være os selv!
- Vi vil tale med vores egen stemme!
- Vi vil ikke at holde nogle udenfor og rotte os sammen!

I 2020 skal klassen på et lejrskoleforløb i Sagnlandet, hvor børnene bor sammen, og der skal arbejdes sideløbende med vikingeaktiviteter. Her sætter vi fokus på hvilke vidensformer, der kommer i spil, hvordan eleverne udvikler sig i det, og hvordan deres forhåndsviden bliver aktiveret. Desuden skal det afklares, hvordan vi gennem interview med lærere og børn, får evidens på elevernes udvikling.

Forældrene til klassens elever er dybt taknemlige over at både lærere og Sagnlandet Lejre vil gøre noget særligt for deres børn. Lærerne bemærkede, at samarbejdet mellem skole og hjem allerede har haft gavn af projektet, og Ravnefolket nyder at kunne følge eleverne i et fordybelsesforløb over flere år.

Foreningen Historiske Værksteder. I 2019 deltog 10 af Sagnlandets formidlingsinstruktører og områdeansvarlige i maxitræf i foreningen De Historiske Værksteder. Det er en forening hvor Sagnlandet er repræsenteret i bestyrelsen, der udarbejder handleplaner og ar-rangerer kurser, træf og seminarer. Ved træffene er der fokus på netværk og erfaringsudveksling og alle temaer og emner, der arbejdes med, har en teoretisk og en praktisk dimension. Maxitræffet på Rydhave Slots Efterskole ved Holstebro havde temaet "Ånden i hånden - autentisk eller virkeligt". Her tog ikke mindre end 75 deltagere fra 20 forskellige Historiske Værksteder udfordringen op og så på egen pædagogisk og faglig praksis. Spørgsmålet om "autenticiteten i en konstrueret virkelighed", som de Historiske Værksteder har skabt, blev efterprøvet i refleksive traditionelle håndværks-aktiviteter (bl.a. smedning, arbejde i

LEDELSESBERETNING

horn, buemageri, flet med diverse fibre, broderi mv.) og i teoretiske oplæg fulgt af gruppearbejde. Et entydigt svar blev ikke opnået, men i løbet af seminaret blev grundkernen i historisk værk-stedsarbejde fremhævet og belyst. Det skete i mødet med materialet, arbejdet med materialet og redskaber, den ægte tilstedeværelse i en situeret verden, den autentiske oplevelse og den autentiske dialog mellem elev/gæst og formid-leren. På træffet var der fokus på Olga Dystes teori omkring den autentiske dia-log, og hvor vigtigt det er at skabe undren ved at stille de ”rigtige” spørgsmål, der skaber eftertanke og refleksion hos eleverne, vores gæster og os selv.

”Oplevelsesøkonomi” for studerende ved Natur- og Kulturuddannelsen, Professionshøjskolen Metropol: Sagnlandet Lejre planlagde og gennemførte i 2019 en hel kursusdag for 25 studerende på Natur- og Kulturuddannel-sen om ”oplevelsesøkonomi”. De studerende deltog i undervis-ningsforløbet ”En dag som viking”, hørte historie, tændte ild, tilberedte et mål-tid mad, smedede og snittede. Efter havde gjort sig nogle første håndser-faringer holdt Sagnlandets PR-afdeling, Formidlingssektion og Skoletjeneste et oplæg, hvor de studerende fik indblik i Sagnlandet Lejres værdier og kerne-fagligheder. Derudover opridsede vi vores tanker og ideer omkring særarrange-menter. De efterfølgende spørgsmål og diskussioner viste, at dagen talte di-rette ind i uddannelsens undervisningsmodul. Der blev efterfølgende indgået en praktikaftale med en studerende fra Natur- og kulturformidleruddannelsen om et halvårligt praktikophold i Sagnlandet. Det blev afsluttet med succes ved årets udgang.

Ophør af partnerskabsaftale mellem Skoletjenesten - Videncenter for pædagogiske Læringsmiljøer og Sagnlandet Lejre. Sagnlandet Lejre valgte ultimo 2019 ikke at forny samarbejdsaftalen om delfinansiering af undervisnings- og udviklingsansvarlig medarbejder i Sagnlandet fra og med 2020. Baggrunden var Skoletjenestens udmelding om, at tilskud til medarbejder ville blive reduceret med ca. 35% til 150.000 kr. om året. Gennem de seneste 25 år er Skoletjenestens medfinansiering/udstationering af medarbejdere stedse reduceret fra oprindeligt 2 fulde årsværk til nu 1/3 årsværk. I den situation fandt Sagnlandet Lejre det ledelses-, administrations- og prioriteringsmæssigt bedst selv fremadrettet at fuldfinansiere sin egen undervisnings og udviklingsansvarlige skoletjenestemedarbejder, der fremover kun refererer til én chef ud fra ét sæt handlingsplaner. Sagnlandet deltager fremadrettet og på ad hoc basis i Skoletjenesten - Videncenter for pædagogiske Læringsmiljøers forskellige arrangementer og netværk for eksterne læringsmiljøer. Det sker ud fra konkret vurdering af relevans for Sagnlandets egne udviklingsplaner for pædagogisk arbejde og undervisning. Det er fortsat målrettet børn og pædagoger fra dagtilbud, elever og lærere fra grundskolen, ungdomsuddannelser, VUC (AVU og HF), samt lærer- og pædagoguddannelsen.

TAK TIL BIDRAGSYDERE M.FL.

Sagnlandet Lejres årsberetning 2019 skal afrundes med en varm tak til mine engagerede og kreative medarbejdere, frivillige fra Sagnlandets Venner, Sagnlandets ulønnede bestyrelse samt vores mange eksterne netværks- og projektpartnere for godt samarbejde og indsatser i årets løb.

Afslutningsvist en varm tak til fonde, puljer, offentlige institutioner, sponsorer og andre, der praktisk og/eller økonomisk har bakket op om Sagnlandets virke i 2019.

For støtte til Sagnlandets Lejres ordinære drift takkes:
Undervisningsministeriet og Lejre Kommune.

For praktisk bistand, projekt- og kompetenceudvikling, partnerskabsaftaler, økonomisk støtte/tilsagn om støtte til udviklingsprojekter og særlige aktiviteter takkes:

A. P. Møller og Hustru Chastine Mc-Kinney Møllers Fond til almene Formaal (Projekt Sagnkongernes Verden), Annie & Otto Johs. Detlefs’ Fonde (1800-tals spisehus & aktivitetsplads), Augustinus Fonden (Projekt Sagnkongernes Verden), Holbæk Kommune (Projekt ”Istidsruten”), Kultur- og Skoletjenesten Midt- og Vestsjælland (projekt ”Adoption af 4b, Allerslev Skole i 3 år), Lejre Kommune (Skole- og Børneinstitutionsaftale 2018-2019/2019-2020, aftale om drift af Turistinformation), Nationalmuseet (Projekt ”Velklædt i Vikingetiden”), Nordeafonden (Projekt ”Istidsruten”). Roskilde Kommune (Skoleaftale 2018-2019/2019-2020) Sagnlandets Venner i Lejre (frivillig hjælp), Skoletjenesten (udstationering af en ½-tids SKT medarbejder). Professionshøjskolen Absalon (Praktiksamarbejde i faget ”praktik” og fordybelsesforløb om ”læringsglemsel”). Professionshøjskolen Metropol (Praktiksamarbejde ”Hands-on formidling”), Zealand Sjællands Erhvervsakademi (case study om markedsførings- og oplevelsesøkonomi for danske og amerikanske studerende).

LEDELSESBERETNING

For sponsorater samt støtte til Sagnlandets almennyttige formål takkes Medlemmerne af Sagnlandet Lejres Erhvervsklub (BDO - Statsautoriseret revisionsaktieselskab, København; BDO - Statsautoriseret revisionsaktieselskab, Roskilde; Beierholm Revision, Himmelev; Bondeskovgård Savværk; Clio Online; Dansk Drone Kompagni; Danske Bank, Roskilde Afd.; Eduard Troelsgaard Rådgivende Ingeniører A/S; Elgaard Architecture; Hegnsmontagen; Helmer Christiansen A/S; Julius Nielsen & Søn A/S; KLJ-EL, aps; KonditorBager Lejre; MaDahm Consulting; Nykredit Roskilde; Restaurant Herthadalen; SB Murer ApS; TVC Advokatfirma, Roskilde; Vestergaard Company A/S; VVS Firmaet Bad Experten A/S; Wohler Arkitekter; XP Digital A/S; Åvang Aps. - Byg, Anlæg & Park) samt frivillige private bidragydere.

13/3 2020 - Lars Holten, direktør

RESULTATOPGØRELSE 1. JANUAR - 31. DECEMBER

	Note	2019 kr.	2018 kr.
NETTOOMSÆTNING	1	17.614.348	17.484.412
Vareforbrug.....	2	-1.871.936	-1.935.100
Andre driftsindtægter.....		31.111.411	18.020.026
Eksterne omkostninger.....	3	-2.863.365	-2.761.819
BRUTTORESULTAT		43.990.458	30.807.519
Personaleomkostninger.....	4	-12.105.216	-11.478.891
Af- og nedskrivninger.....		-1.237.872	-1.109.299
Andre driftsomkostninger.....		-30.501.503	-17.665.348
DRIFTSRESULTAT		145.867	553.981
Indtægter af kapitalandele.....		-13.887	-51.833
Andre finansielle omkostninger.....		-63.280	-51.261
RESULTAT FØR SKAT		68.700	450.887
Skat af årets resultat.....		0	0
ÅRETS RESULTAT		68.700	450.887
FORSLAG TIL RESULTATDISPONERING			
Henlæggelse til særlige vedligeholdelsesopgaver.....		0	400.000
Overført resultat.....		68.700	50.887
I ALT		68.700	450.887

BALANCE 31. DECEMBER

AKTIVER	Note	2019 kr.	2018 kr.
Grunde og bygninger.....		54.346.549	42.764.371
Materielle anlægsaktiver under udførelse.....		0	2.889.932
Andre anlæg, driftsmateriel og inventar.....		256.040	298.695
Dyrebestand.....		91.500	81.500
Materielle anlægsaktiver.....	5	54.694.089	46.034.498
Kapitalandele i tilknyttede virksomheder.....		18.402.624	18.416.511
Finansielle anlægsaktiver.....	6	18.402.624	18.416.511
ANLÆGSAKTIVER.....		73.096.713	64.451.009
Varer i butik/kiosk.....		263.271	281.309
Wrapballer og brænde.....		11.000	19.190
Personaletøj og dragtværksted.....		52.713	78.997
Varebeholdninger.....		326.984	379.496
Tilgodehavender fra salg.....		49.783	64.676
Tilgodehavende hos tilknyttede virksomheder.....		50.261.497	18.603.859
Andre tilgodehavender.....		1.157.389	1.072.629
Periodeafgrænsningsposter.....		1.245.351	604.867
Tilgodehavender.....		52.714.020	20.346.031
Likvider.....		3.541.047	6.997.955
OMSÆTNINGSAKTIVER.....		56.582.051	27.723.482
AKTIVER.....		129.678.764	92.174.491

BALANCE 31. DECEMBER

PASSIVER	Note	2019 kr.	2018 kr.
Grundkapital.....		300.000	300.000
Reserve til særlige vedligeholdelsesopgaver.....		1.080.000	1.080.000
Overført overskud.....		532.349	463.649
EGENKAPITAL.....	7	1.912.349	1.843.649
Periodisering Velkomstcenter 2009.....		42.224.676	43.288.323
Andre hensættelser.....		76.184	230.300
Periodisering Sagnkongernes Verden, 1800-tals Spisehus og Videsøhus.....		82.506.675	42.096.818
HENSATTE FORPLIGTELSE.....	124.807.535	85.615.441	
Anden gæld.....		269.814	0
Langfristede gældsforpligtelser.....	8	269.814	0
Gæld til pengeinstitutter.....		18.105	2.787
Leverandører af varer og tjenesteydelser.....		1.593.338	3.680.899
Anden gæld.....		985.977	933.492
Periodeafgrænsningsposter.....		91.646	98.223
Kortfristede gældsforpligtelser.....	2.689.066	4.715.401	
GÆLDSFORPLIGTELSE.....	2.958.880	4.715.401	
PASSIVER.....	129.678.764	92.174.491	
Eventualposter mv.	9		
Nærtstående parter	10		

NOTER

	2019 kr.	2018 kr.	Note
Nettoomsætning			1
Entreindtægter.....	4.202.355	3.952.649	
Varesalg, butik og kiosk.....	2.066.390	1.988.092	
UVM (Kommunalreform driftstilskud).....	5.426.000	5.482.000	
Lejre Kommune.....	2.285.000	2.278.000	
Donationer til Velkomstcenter 2009.....	1.063.647	1.007.995	
Diverse offentlige tilskud.....	0	10.166	
Turistinformation Lejre Kommune.....	90.000	90.000	
Momskompensation.....	46.664	39.049	
Donationer til Sagnkongernes Verden.....	62.888	57.647	
Undervisning/formidling.....	820.747	862.413	
Diverse salg momspligtig.....	343.952	286.560	
Diverse leje og gebyr.....	74.245	73.074	
Dyrehold.....	4.320	56.123	
Kost og logi momspligtig.....	175.941	179.217	
Møde, event og konference.....	131.680	290.397	
Fortidsfamilier.....	450.592	504.869	
Gavebidrag.....	60.200	196.401	
Sponsorater.....	171.667	102.000	
Diverse indtægter.....	6.490	27.760	
Donationer til Videsøhus.....	131.570	0	
	17.614.348	17.484.412	

I nettoomsætningen indgår tilskud fra Undervisningsministeriets tilskudsordning for Videnspædagogiske Aktivitetscentre (VPAC) med 5.426.000 kr. Tilskuddet er anvendt til delmålene formidling, undervisning samt ekstern kommunikation, netværk, samarbejder og revision.

Vareforbrug

I vareforbruget indgår tilskudsberettigede omkostninger, relateret til tilskud fra Undervisningsministeriets tilskudsordning for Videnspædagogiske Aktivitetscentre (VPAC), til køb af materialer og ydelser med samlet 1.341.643 kr., hvoraf 553.359 kr. vedrører delmålet formidling, 311.264 kr. vedrører delmålet undervisning og 477.020 kr. vedrører delmålet ekstern kommunikation, netværk og samarbejder.

Note

Eksterne omkostninger

I Eksterne omkostninger indgår tilskudsberettigede omkostninger, relateret til tilskud Undervisningsministeriets tilskudsordning for Videnspædagogiske Aktivitetscentre (VPAC), til ydelser med samlet 223.536 kr. hvoraf 91.833 kr. vedrører delmålet Formidling, 53.166 kr. Undervisning, 16.111 kr. Ekstern kommunikation, netværk, samarbejder mv. og 62.426 kr. revision, rådgivning og anden regnskabsmæssig assistance

3

NOTER

	2019 kr.	2018 kr.	Note
Personaleomkostninger			4
Antal personer beskæftiget i gennemsnit: 36 (2018: 33)			
Løn og gager.....	10.351.682	9.992.102	
Pensioner.....	1.265.708	1.116.707	
Andre omkostninger til social sikring.....	201.773	183.538	
Andre personaleomkostninger.....	286.053	186.544	
	12.105.216	11.478.891	
I personaleomkostningerne indgår tilskudsberettigede omkostninger, relateret til tilskud fra Undervisningsministeriets tilskudsordning for Videnspædagogiske Aktivitetscentre (VPAC), til lønninger med samlet 8.427.826 kr., hvoraf 4.976.448 kr. vedrører delmålet formidling, 2.975.640 kr. vedrører delmålet undervisning (løn og booking) og 475.738 kr. vedrører delmålet eksternt kommunikation, netværk og samarbejder.			
Materielle anlægsaktiver			5
		Materielle anlægsaktiver under udførelse	
	Grunde og bygninger		
Kostpris 1. januar 2019.....	53.452.637	2.889.932	
Tilgang.....	12.777.394	9.887.462	
Afgang.....	0	-12.777.394	
Kostpris 31. december 2019.....	66.230.031	0	
Af- og nedskrivninger 1. januar 2019.....	10.688.265	0	
Årets afskrivninger	1.195.217	0	
Af- og nedskrivninger 31. december 2019.....	11.883.482	0	
Regnskabsmæssig værdi 31. december 2019.....	54.346.549	0	
	Andre anlæg, driftsmateriel og inventar	Dyrebestand	
Kostpris 1. januar 2019.....	676.764	81.500	
Tilgang.....	0	10.500	
Afgang.....	0	-500	
Kostpris 31. december 2019.....	676.764	91.500	
Af- og nedskrivninger 1. januar 2019.....	378.069	0	
Årets afskrivninger	42.655	0	
Af- og nedskrivninger 31. december 2019.....	420.724	0	
Regnskabsmæssig værdi 31. december 2019.....	256.040	91.500	

NOTER

Note

Finansielle anlægsaktiver

6

	Kapitalandele i tilknyttede virksomheder
Kostpris 1. januar 2019.....	18.500.000
Kostpris 31. december 2019.....	18.500.000
Opskrivninger 1. januar 2019.....	-83.489
Årets opskrivninger	-13.887
Opskrivninger 31. december 2019.....	-97.376
Regnskabsmæssig værdi 31. december 2019.....	18.402.624

Kapitalandele i dattervirksomheder (kr.)

Navn og hjemsted	Egenkapital	Årets resultat	Ejerandel
Ejendomsselskabet Sagnlandet A/S, Lejre.....	18.402.624	-13.887	100 %

NOTER

						Note
Egenkapital						7
			Reserve for særlige vedlige- holdelses- opgaver	Overført overskud	I alt	
	Grundkapital					
Egenkapital 1. januar 2019.....	300.000	1.080.000		463.649	1.843.649	
Forslag til resultatdisponering.....				68.700	68.700	
Egenkapital 31. december 2019.....	300.000	1.080.000		532.349	1.912.349	
 Langfristede gældsforpligtelser						8
	31/12 2019 gæld i alt	Afdrag næste år	Restgæld efter 5 år	31/12 2018 gæld i alt	Kortfristet del primo	
Anden gæld.....	269.814	0	269.814	0	0	
	269.814	0	269.814	0	0	
 Eventualposter mv. Eventualforpligtelser						9
Operationel leasing						
Fonden har indgået operationelle leje- og leasingaftaler med en årlig ydelse på 43 tkr.						
Leje- og leasingaftalerne har en gennemsnitlig restløbetid på 34 måneder med en samlet restleje- og leasingforpligtelse på 122 tkr.						
Huslejeforpligtelser						
Fonden har indgået huslejeforpligtelser, der på balancetidspunktet udgør 1.571 tkr. i uopsigelighedsperioden.						
 Nærtstående parter						10
Fondens nærtstående parter omfatter følgende:						
Ejendomsselskabet Sagnlandet A/S, CVR-nr. 38 24 37 64, som er datterselskab til fonden.						
 Transaktioner med nærtstående parter						
Fonden har ikke haft væsentlige transaktioner, der ikke er indgået på markedsmæssige vilkår.						

ANVENDT REGNSKABSPRAKSIS

Årsrapporten for FONDEN SAGNLANDET LEJRE, HISTORISK-ARKÆOLOGISK FORSKNINGS- OG FORMIDLINGSCENTER for 2019 er aflagt i overensstemmelse med den danske årsregnskabslovs bestemmelser for virksomheder i regnskabsklasse B med tilvalg af regler fra regnskabsklasse C og de særlige tilpasninger som følge af, at der er tale om en erhvervsdrivende fond.

Årsrapporten er udarbejdet efter samme regnskabspraksis som sidste år.

RESULTATOPGØRELSEN

Nettoomsætning

Nettoomsætning ved salg af handelsvarer og færdigvarer indregnes i resultatopgørelsen, såfremt levering og risikoovergang til køber har fundet sted inden årets udgang og såfremt indtægten kan opgøres pålideligt og forventes modtaget. Nettoomsætning indregnes ekskl. moms og afgifter og med fradrag af rabatter i forbindelse med salget.

Som indtægtskriterium anvendes for entréindtægter mv. betalingstidspunktet, og for salg af varer- og tjenesteydelser anvendes faktureringstidspunktet.

Tilsagn om tilskud til hel eller delvis dækning af konkrete projekter indtægtsføres i takt med at omkostningerne vedrørende projekterne udgiftsføres. Indtægter ved udlejning, indtægtsføres over udlejningsperioden.

Hvor der leveres produkter med høj grad af individuel tilpasning, foretages indregning i nettoomsætningen i takt med, at produktionen udføres, hvorved omsætningen svarer til salgsværdien af årets udførte arbejder (produktionsmetoden). Denne metode anvendes, når de samlede indtægter og omkostninger på kontrakten og færdiggørelsesgraden på balancedagen kan skønnes pålideligt, og det er sandsynligt, at de økonomiske fordele vil tilgå fonden.

Andre driftsindtægter

Andre driftsindtægter indeholder regnskabsposter af sekundær karakter i forhold til fondens aktiviteter.

Andre driftsomkostninger

Andre driftsomkostninger indeholder regnskabsposter af sekundær karakter i forhold til fondens aktiviteter.

Vareforbrug

Vareforbrug omfatter omkostninger, der afholdes for at opnå årets nettoomsætning. Herunder indgår direkte og indirekte omkostninger til råvarer og hjælpematerialer.

Andre eksterne omkostninger

Andre eksterne omkostninger omfatter omkostninger, der afholdes for at opnå årets entréindtægter mv. Herunder indgår omkostninger til reparation og vedligeholdelse af den permanente udstilling. Omkostninger i forbindelse med ideudvikling og forprojektering af særudstillinger udgiftsføres i det regnskabsår disse afholdes. Omkostninger til opbygning af drift af særudstillinger udgiftsføres over udstillingsperioden.

Andre eksterne omkostninger indeholder endvidere omkostninger til distribution, salg, reklame, administration, lokaler, tab på debitorer mv.

Ydelser i forbindelse med operationelle leasingaftaler og øvrige lejeaftaler indregnes i resultatopgørelsen over kontraktens løbetid. Selskabets samlede forpligtelse vedrørende operationelle leasing- og lejeaftaler oplyses under eventualposter mv.

ANVENDT REGNSKABSPRAKSIS

Personaleomkostninger

Personaleomkostninger omfatter løn og gager, inklusive feriepenge og pensioner samt andre omkostninger til social sikring mv. til fondens medarbejdere. I personaleomkostninger er fratrukket modtagne godtgørelser fra offentlige myndigheder.

Indtægter af kapitalandele i dattervirksomheder

I moderselskabets resultatopgørelse indregnes den forholdsmæssige andel af de enkelte tilknyttede virksomheders resultat efter fuld eliminering af intern avance/tab og fradrag af afskrivning på goodwill.

Finansielle indtægter og omkostninger

Finansielle indtægter og omkostninger indeholder renteindtægter og -omkostninger mv. Finansielle indtægter og omkostninger indregnes med de beløb, der vedrører regnskabsåret.

BALANCEN

Materielle anlægsaktiver

Bygninger samt andre anlæg, driftsmateriel og inventar måles til kostpris med fradrag af akkumulerede af- og nedskrivninger.

Afskrivningsgrundlaget er kostpris med fradrag af den skønnede restværdi efter afsluttet brugstid.

Indgangsbygningen er dog i 1998 ekstraordinært afskrevet med 3 mio. kr. svarende til tilskuddet fra Velux Fonden af 1981 og Villum Kann Rasmussen Fonden.

Kostprisen omfatter anskaffelsesprisen samt omkostninger direkte tilknyttet anskaffelsen indtil det tidspunkt, hvor aktivet er klar til at blive taget i brug.

Der foretages lineære afskrivninger baseret på følgende vurdering af aktivernes forventede brugstider og restværdi:

	Brugstid	Restværdi
Bygninger.....	50 år	0%
Andre anlæg, driftsmateriel og inventar.....	5-10 år	0%

Fortjeneste eller tab ved salg af materielle anlægsaktiver opgøres som forskellen mellem salgspris med fradrag af salgsomkostninger og den regnskabsmæssige værdi på salgstidspunktet. Fortjeneste eller tab indregnes i resultatopgørelsen under andre driftsindtægter eller andre driftsomkostninger.

Dyrebestand

Dyrebestand måles til anslået markedspris/kostpris.

Finansielle anlægsaktiver

Kapitalandele i dattervirksomheder måles i moderselskabets balance efter den indre værdis metode.

Kapitalandele i dattervirksomheder måles i balancen til den forholdsmæssige andel af virksomhedernes regnskabsmæssige indre værdi opgjort efter moderselskabets regnskabspraksis med fradrag eller tillæg af urealiserede koncerninterne avancer og tab og med tillæg eller fradrag af resterende værdi af positiv eller negativ goodwill opgjort efter overtagelsesmetoden.

ANVENDT REGNSKABSPRAKSIS

Værdiforringelse af anlægsaktiver

Den regnskabsmæssige værdi af materielle anlægsaktiver vurderes årligt for indikationer på værdiforringelse ud over det, som udtrykkes ved afskrivning.

Foreligger der indikationer på værdiforringelse, foretages nedskrivningstest af hvert enkelt aktiv henholdsvis gruppe af aktiver. Der foretages nedskrivning til genindvindingsværdien, hvis denne er lavere end den regnskabsmæssige værdi.

Genindvindingsværdi er den højeste værdi af nettosalgpris og kapitalværdi. Kapitalværdien opgøres som nutidsværdien af de forventede nettopengestrømme fra anvendelsen af aktivet eller aktivgruppen og forventede nettopengestrømme ved salg af aktivet eller aktivgruppen efter endt brugstid.

Varebeholdninger

Varebeholdninger måles til kostpris efter FIFO-princippet. I tilfælde, hvor nettorealiseringsværdien er lavere end kostprisen, nedskrives til denne lavere værdi.

Kostpris for handelsvarer samt råvarer og hjælpematerialer opgøres som anskaffelsespris med tillæg af hjemtagelsesomkostninger.

Tilgodehavender

Tilgodehavender måles til amortiseret kostpris, hvilket sædvanligvis svarer til nominel værdi. Værdien reduceres med nedskrivning til imødegåelse af forventede tab.

Periodeafgrænsningsposter, aktiver

Periodeafgrænsningsposter indregnet under aktiver omfatter afholdte omkostninger vedrørende efterfølgende regnskabsår.

Andre hensatte forpligtelser

Når det er sandsynligt, at de totale omkostninger vil overstige de totale indtægter på et igangværende arbejde for fremmed regning, hensættes det samlede tab, der må påregnes på entreprisen. Hensættelsen indregnes som omkostning under produktionsomkostninger.

Gældsforpligtelser

Amortiseret kostpris for kortfristede gældsforpligtelser svarer normalt til nominel værdi.

Periodeafgrænsningsposter, passiver

Under periodeafgrænsningsposter indregnet under passiver indgår modtagne betalinger vedrørende indtægter i de efterfølgende år.

Omregning af fremmed valuta

Transaktioner i fremmed valuta omregnes til transaktionsdagens kurs. Valutakursdifferencer, der opstår mellem transaktionsdagens kurs og kursen på betalingsdagen, indregnes i resultatopgørelsen som en finansiel post.

Hvis valutapositionen anses for sikring af fremtidige pengestrømme, indregnes urealiserede værdireguleringer direkte på egenkapitalen.

Tilgodehavender, gæld og andre monetære poster i fremmed valuta, som ikke er afregnet på balancedagen, omregnes til balancedagens valutakurs. Forskellen mellem balancedagens kurs og kursen på tidspunktet for tilgodehavendets eller gældens opståen indregnes i resultatopgørelsen under finansielle indtægter og omkostninger.

Anlægsaktiver, der er købt i fremmed valuta, omregnes til kursen på transaktionsdagen.

PENNEO

Underskrifterne i dette dokument er juridisk bindende. Dokumentet er underskrevet via Penneo™ sikker digital underskrift. Underskrivernes identiteter er blevet registereret, og informationerne er listet herunder.

“Med min underskrift bekræfter jeg indholdet og alle datoer i dette dokument.”

Søren Kähler

Bestyrelsesmedlem

Serienummer: PID:9208-2002-2-978410599547

IP: 109.59.xxx.xxx

2020-03-15 16:31:51Z

NEM ID

Lars Holten

Direktør

Serienummer: PID:9208-2002-2-277637703675

IP: 5.186.xxx.xxx

2020-03-15 17:18:22Z

NEM ID

Asger Høeg

Bestyrelsesmedlem

Serienummer: PID:9208-2002-2-131353677481

IP: 73.2.xxx.xxx

2020-03-15 17:41:05Z

NEM ID

Christine Edda Antorini

Bestyrelsesmedlem

Serienummer: PID:9208-2002-2-878881066643

IP: 152.73.xxx.xxx

2020-03-16 05:54:00Z

NEM ID

Dorte Lilly Kiilerich

Bestyrelsesmedlem

Serienummer: PID:9208-2002-2-602114686401

IP: 185.162.xxx.xxx

2020-03-16 10:54:54Z

NEM ID

Carsten Rasmussen

Bestyrelsesmedlem

Serienummer: PID:9208-2002-2-918855458509

IP: 62.243.xxx.xxx

2020-03-16 11:05:55Z

NEM ID

Peter Skak-Iversen

Bestyrelsesmedlem

Serienummer: PID:9208-2002-2-683387180316

IP: 83.88.xxx.xxx

2020-03-17 13:32:35Z

NEM ID

Kristian Kristiansen

Bestyrelsesmedlem

Serienummer: 19480821xxxx

IP: 84.217.xxx.xxx

2020-03-17 17:04:39Z

Penneo dokumentnøgle: YM5PV-5E5E4-BHOYT-UJ1BD-VU8EL-V7M2Q

Dette dokument er underskrevet digitalt via **Penneo.com**. Signeringsbeviserne i dokumentet er sikret og valideret ved anvendelse af den matematiske hashværdi af det originale dokument. Dokumentet er låst for ændringer og tidsstemplet med et certifikat fra en betroet tredjepart. Alle kryptografiske signeringsbeviser er indlejret i denne PDF, i tilfælde af de skal anvendes til validering i fremtiden.

Sådan kan du sikre, at dokumentet er originalt

Dette dokument er beskyttet med et Adobe CDS certifikat. Når du åbner dokumentet

i Adobe Reader, kan du se, at dokumentet er certificeret af **Penneo e-signature service** <penneo@penneo.com>. Dette er din garanti for, at indholdet af dokumentet er uændret.

Du har mulighed for at efterprøve de kryptografiske signeringsbeviser indlejret i dokumentet ved at anvende Penneos validator på følgende websted: <https://penneo.com/validate>

Penneo

Underskrifterne i dette dokument er juridisk bindende. Dokumentet er underskrevet via Penneo™ sikker digital underskrift. Underskrivernes identiteter er blevet registeret, og informationerne er listet herunder.

“Med min underskrift bekræfter jeg indholdet og alle datoer i dette dokument.”

Flemming Damgaard Larsen

Bestyrelsesmedlem

Serienummer: PID:9802-2002-2-672772766605

IP: 2.104.xxx.xxx

2020-03-19 09:47:02Z

NEM ID

Morten Meldgaard

Bestyrelsesmedlem

Serienummer: PID:9208-2002-2-980655053271

IP: 88.83.xxx.xxx

2020-03-19 21:02:32Z

NEM ID

Peter Rasborg

Statsautoriseret revisor

Serienummer: CVR:20222670-RID:1170686391958

IP: 77.243.xxx.xxx

2020-03-20 07:03:06Z

NEM ID

Flemming Damgaard Larsen

Dirigent

Serienummer: PID:9802-2002-2-672772766605

IP: 212.130.xxx.xxx

2020-03-23 15:49:51Z

NEM ID

Penneo dokumentnøgle: YM5PV-5E5E4-BHOYT-UJ1BD-VU8EL-V7M2Q

Dette dokument er underskrevet digitalt via **Penneo.com**. Signeringsbeviserne i dokumentet er sikret og valideret ved anvendelse af den matematiske hashværdi af det originale dokument. Dokumentet er låst for ændringer og tidsstemplet med et certifikat fra en betroet tredjepart. Alle kryptografiske signeringsbeviser er indlejret i denne PDF, i tilfælde af de skal anvendes til validering i fremtiden.

Sådan kan du sikre, at dokumentet er originalt

Dette dokument er beskyttet med et Adobe CDS certifikat. Når du åbner dokumentet

i Adobe Reader, kan du se, at dokumentet er certificeret af **Penneo e-signature service** <penneo@penneo.com>. Dette er din garanti for, at indholdet af dokumentet er uændret.

Du har mulighed for at efterprøve de kryptografiske signeringsbeviser indlejret i dokumentet ved at anvende Penneos validator på følgende websted: <https://penneo.com/validate>